

ASTERISK

JULI - AUGUST 2009

NR. 47

DANMARKS PÆDAGOGISKE UNIVERSITETSSKOLE
AARHUS UNIVERSITET

HVORNÅR STOPPER DIN UDVIKLING?

Kravene til det optimerede menneske bliver stadig højere. Med coaching og biotek i bagagen bliver vi bedre til at nå vores mål – men er der grænser for vores udvikling?

Fukuyama: Forældre driver
biotek-revolutionen frem

En optimeringsbølge
skytter ind over arbejdslivet

Test polariserer elever

OPDRAGELSE – ELLER DRØMMEN OM DET PERFEKTE MENNESKE

Af **Lars Qvortrup**
Dekan, DPU

lq@dpu.dk

* "At drage op" – det er vel det, opdragelse handler om. Gennem ydre påvirkning at nå det ypperste med det materiale, der nu engang er forældrenes, lærernes og pædagogernes: Børn, der skal gøres til perfekte mennesker.

Men hvordan drager vi børnene op til det ypperste niveau? Hidtil har vi været henvist til indirekte virkemidler, så barnet kunne optimere sig selv. Men om nogle år kan vi måske gå mere direkte til værks. Vi starter med at sammensætte de rette gener, og hvis projektet alligevel ikke lykkes fuldt ud, må vi følge op med supplerende og modificerende virkemidler: Tandretning, plastiske operationer og transplantater, neural stimulering af kognitive og emotionelle centre, indsættelse af biologiske hukommelseschips og muskelforstærkende mikromaskiner.

De fleste siger instinktivt nej.

Nogle gør det med den begrundelse, at vi må sætte grænser. Vi bør nøjes med at gøre mennesker "normale", siger nogle. Modspørgsmålet lyder: Hvad er kriteriet på det normale? Er det normalt at have modermærker, stritører og skæve tænder? Nej, naturligvis ikke, så det må vi godt rette. Er det normalt at have en IQ på under – ja, hvor skal grænsen sættes? Er det normalt at have arvelige sygdomme? Problemet er, at normalitetsbegrebet er selvregulerende. Vi bestemmer, hvad der er normalt, gennem menneskelig optimering.

Andre gør det med den begrundelse, at det er snyd. Når folk deltager i sportskonkurrencer, må de ikke bruge kunstige virkemidler. De må ikke dope sig, men gerne spise sundt, ikke tage væksthormoner, men gerne vitaminer, ikke indbygge motorer i racercyklen, men gerne gøre den så aerodynamisk som mulig. Når det kommer til stykket, synes også dette argument at tilhøre 'normalitetsargumentet', men her med den tilføjelse, at det normale defineres som det naturlige. Og når atleterne ikke må snyde, må pædagogerne heller ikke. Det er snyd, hvis kineserne en dag sender en hær af børn ud i verden, der med genetiske virkemidler har fået absolut gehør eller kan spille badminton i timevis. Men igen punkterer argumentet sig selv, for hvad er vores svar, hvis de nu gjorde det? Tjah, så ville vi antagelig mene, at situationen var en anden, og så ville vi selv gå i gang.

Et tredje argument er etisk: Øger vi andre menneskers lykke, hvis vi perfektionerer dem? Den enkelte kunne måske godt blive mere tilfreds af at få fjernet skavankerne, men hvad med alle de andre? Ville det være særlig sjovt for dem at skulle gå rundt blandt en hærskare af perfekte medmennesker? Hvad er det, der gør os lykkelige sammen med andre? Er det deres perfektion, eller er det ikke tværtimod alle deres fejl, vi

*"Det perfekte menneske er et menneske,
der har skabt sin egen perfektion."*

elsker? Også her kommer vi sandsynligvis til kort. Jeg er ikke sikker på, at jeg vil undlade at udbedre mine skavanker bare for at gøre andre lykkelige.

Så alle disse tre argumenter er tvivlsomme: Normalitet, snyd og kollektiv lykke synes at ophæve sig selv. Måske drejer det sig ikke om, hvad vi bør, men om hvad vi kan.

Kan vi optimere et andet menneske gennem direkte fysiske, somatiske eller neurale indgreb? Er det ikke tværtimod sådan, at mennesker udvikler sig i reference til sig selv? Mennesker overskrider deres skaberes og opdragers begrænsninger ved at være selvskabende og selvregulerende. Menneskets vidunderlighed beror på dets evolutionære uforudsigelighed. Netop derfor må opdrageren og underviseren nøjes med indirekte virkemidler, for selv når han eller hun gør sig mest umage, kan resultatet i bedste fald ikke blive bedre end udgangspunktet. Her ligger en helt anden begrundelse for det klassiske opdragelsesparadoks, at man skal forme en anden, så denne anden bliver fri til at forme sig selv. Denne begrundelse er ikke normativ, men funktionel: Resultatet – ikke det enkelte resultat, men summen af resultater – bliver bedre, hvis vi respekterer den kendsgerning, at kun systemer, hvis udvikling sker i reference til sig selv, er evolutionært uforudsigelige.

Det samme argument kan gøres gældende for udviklingen af den sociale kollektivitet. Systemer, hvis enkeltelementer er ens, dvs. systemer med en beskeden variationsbredde, er meget lidt robuste. Samfund, der ikke sætter klare funktionsskel mellem politik, økonomi, videnskab og kunst, synes at udvise en høj performativitet på kort sigt. Men på langt sigt falder de sammen, hvis de rammes på deres livsnerve. Samfund, derimod, med en stor variationsbredde kan synes rodede og uskønne. Men de er ikke blot robuste, de er også i kraft af forskelligheden i stand til at frembringe overraskende resultater. De er i stand til at overskride sig selv.

Det er måske pointen: At den højeste grad af evolutionær perfektion opstår, hvis den, der opdrager, undlader at underkaste sig imperativet om perfektion, men erkender, at opdragelse til selvudvikling til syvende og sidst vil skabe de bedste resultater.

Asterisk nr. 47

Juli - august 2009

Tema

* Kollektiv optimering

Design: 1508 A/S

Forside: POLFOTO

Tryk: Scanprint A/S

ISSN nr.: 1601-5754

Oplag: 18.000

Redaktionens adr.

Danmarks Pædagogiske
Universitetsskole
Tuborgvej 164 ·
2400 København NV

Kontakt til redaktionen

E-mail: asterisk@dpu.dk

Telefon: 88 88 90 59

Abonnement

Abonnement er gratis
og kan bestilles på
www.dpu.dk/asterisk

Redaktører

Lars Qvortrup (ansv.)
Claus Holm
Camilla Mehlsen

Redaktionskomité

Ulla Højmark
Kristian Larsen
Dorthe Staunæs
Frans Ørsted Andersen

Korrektur

Kirsten Kovacs

Asterisk udgives seks
gange årligt af Danmarks
Pædagogiske Universitetsskole,
Aarhus Universitet.
Magasinet bringer artikler om
universitetsskolens forskning
og det pædagogiske område
generelt. Artikler eller illustrationer
må ikke eftertrykkes uden
tilladelse fra Asterisk.

06**TEST ER ET TVEÆGGET SVÆRD**

Der er ikke evidens for, at eleverne lærer mere efter at have været igennem centralt udformede test, viser ny undersøgelse fra Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning.

09**ET LIV MED BØRN**

Gennem hele arbejdslivet har Grethe Kragh-Müller beskæftiget sig med børn og opdragelse. Den erfarne psykolog er nu blevet optaget i 'Who's Who in the World'.

12**FREMTIDENS GRÆNSELØSE MENNESKE**

Hvis det står til transhumanisterne, bliver vi klogere, hurtigere og mere tolerante. Men kritikere mener, at samfundet må sætte klare grænser.

”Transhumanister accepterer ikke den menneskelige tilstand, som den er. Vi vil gøre mennesket bedre.”

16**FORFØRT AF BIOTEKNOLOGIENS FREMSKRIDT**

”HVIS FORÆLDRE I FREMTIDEN HAR MULIGHED FOR AT GIVE DERES BØRN FORTRIN GENNEM EN FORM FOR GENETISK INTERVENTION, VIL DE FLESTE GØRE DET. OG JEG TROR, AT BIOTEK- OG MEDICINALVIRKSOMHEDERNE VIL VÆRE GLADE FOR AT BETJENE DE AMBITIØSE FORÆLDRE.

Francis Fukuyama fortæller om vores posthumane fremtid.

20**DU SKAL ARBEJDE SOM EN EKSPLOSION**

En optimeringsbølge skyller ind over det moderne arbejdsliv. Men der er en masse spild forbundet med al den optimering og nytænkning, lyder det fra antropolog Susanne Ekman.

24**SKOLEN STARTER DA I BØRNEHAVEN**

Daginstitutionerne skal gøre børnene skoleparate gennem målrettede aktiviteter og optimerede læringsrum, fortæller læringsforsker Charlotte Ringsmose og designer Susanne Staffeldt.

28**SKOLEN HAR BRUG FOR EN NY MANGFOLDIG HISTORIE**

12 forskere går nu i gang med arbejdet med et fembindsværk om den danske skoles historie fra senmiddelalderen frem til det 21. århundrede. Hovedredaktør Ning de Coninck-Smith fortæller i kommentaren, hvorfor en ny skolehistorie har værdi for nutid og fremtid.

DANMARKS PÆDAGOGISKE
UNIVERSITETSSKOLE
AARHUS UNIVERSITET

EFTERÅR 2009

DPU'S KANDIDATUDDANNELSER

Læs mere om DPU's
kandidatuddannelser
inden for læring, didaktik
og kompetenceudvikling
på www.dpu.dk/kandidat

Ansøgningsfrist 1. juli 2009

Uddannelserne er:

Generel pædagogik
IT-didaktisk design
Pædagogisk psykologi
Pædagogisk sociologi
Pædagogisk antropologi
Pædagogisk filosofi
Didaktik inden for dansk, matematik, materiel kultur og musikpædagogik.
The European Master in Lifelong Learning: Policy and Management (MALL)

KORT NYT

FOTO: PLAYWARE

NYT CENTER FOR ROBOTTEKNOLOGI

Robotteknologi, legekultur, moderne kunstig intelligens og pædagogik forenes i Center for Playware, som Danmarks Tekniske Universitet opretter i et strategisk samarbejde med DPU. De to universiteter etablerer med den fælles satsning et nyt forskningsfelt, som begge universiteter anser for værende af stor strategisk betydning for fremtidig udvikling af samfundsnyttig teknologi. Det nye center vil især fokusere på teknologi med fysisk brugerinteraktion, herunder helt nye interaktive og motiverende produkter, som bygger på robotteknologi, moderne kunstig intelligens og mobil teknologi.

www.playware.dk

DANSK SKOLEHISTORIE I FEM BIND

Carlsbergfondet har netop bevilget 11 millioner kr. til en forskergruppe på DPU. Forskningsprojektet skal belyse udviklingen i Danmarks skolehistorie fra middelalderen og frem til det 21. århundrede. Forskningsprojektet skal resultere i et omfattende værk med titlen: Dansk skolehistorie. Vilkår, visioner og hverdag gennem 500 år. Værket vil bestå af fem bind, der behandler historiske perioder i Danmarks skolehistorie. Målet er en ny og samlet fremstilling af dansk skolehistorie.

DPU STYRKER DEN FAGDIDAKTISKE FORSKNING

DPU lancerer et nyt forskningsprogram for Fagdidaktik. Forskningsprogrammet skal profilere fagdidaktikken og beskæftige sig med aspekter inden for undervisning, læring og uddannelse. I 2009 kan programmet blandt andet præsentere ny viden om god klasseledelse i folkeskole og gymnasium, metoder til at motivere unge til energibesparelser, det arbejdende værksted som kommunikationsform i folkeoplysning og museumsformidling og kunsten som læringsresurse.

FØRSTE STORE UNDERSØGELSE AF TEST

Nationale test er gode til benchmarking og kvalitetssikring, og en ny undersøgelse fra Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning på DPU peger på, at man kan styrke anvendelsen af lærerens pædagogiske brug af test ved at tilbyde respons- og/eller fejltypenalyser af elevernes besvarelser. En samlet vurdering viser dog, at fordelene ved introduktion af formelle test ikke kan opvejes af de negative virkninger, som disse test har, især for de svagere præsterende elevers vedkommende.

www.dpu.dk/clearinghouse

NÆSTEN HVER SJETTE DANSKE DRENG FÅR SPECIALUNDERVISNING

Thomas Nordahl fra Høgskolen i Hedmark i Norge har sammen med professor Niels Egelund fra DPU undersøgt besvarelserne fra et af de største danske skoleudviklingsprojekter nogen sinde, LP-modellen. Over 32.000 skoleelever og over 6.000 lærere og pædagoger har deltaget. Tallene viser, at 10,9 procent af de danske elever fra 4. til 10. klasse modtager specialundervisning. Blandt drengene er tallet 13,9 procent, og dertil kommer omkring to procent, som går i specialskole.

ASTERISK WEB TV

På DPU's web-tv kan du fra 7. juni se en temaudsendelse om nationale test. Hvad er formålet med at have nationale test i Danmark? Hvordan bruger man som lærer testene bedst muligt? Hvorfor er lærerne så skeptiske? Interview med blandt andre undervisningsminister Bertel Haarder (V) og fremtrædende skandinaviske forskere. I debatprogrammet 'Samtaler i Tårnet' diskuterer professor Svend Erik Nordenbo fra Clearinghouse (DPU) fordele og ulemper ved nationale og internationale test med Niels Egelund, der er leder ved Center for Grundskoleforskning (DPU).

www.dpu.dk/tv

TEST ER ET TVEÆGGET SVÆRD

FOTO: POLFOTO

Der er ikke evidens for, at eleverne lærer mere efter at have været igennem centralt udformede test. Det betyder ikke, at test er virkningsløse, men fordelene opvejes af de negative virkninger, påpeger en gruppe nordiske forskere i en ny, omfattende undersøgelse fra Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning. Hvis lærere skal handle pædagogisk på baggrund af centrale test, må de have hjælp med at fortolke resultaterne. De får støtte af international topforsker på området.

* Vil man ophidse sindene blandt lærere i den danske folkeskole, er centralt udformede, obligatoriske test lige sagen. "Yderligere central styring og kontrol af folkeskolen" var blandt bemærkningerne i Danmarks Lærerforenings høringssvar på forslaget om indførelse af de nationale test i 2005.

Den danske reaktion var faktisk mindelig sammenlignet med den aktuelle situation i England, hvor den største fagforening for lærere, National Union of Teachers, truer med at boykotte de nationale test, Sats, i det kommende efterår. Det er ingen overdrivelse, at lærerne i England er oppe i det røde felt. "Testning indsnævrer curriculum og hæver ikke standarden, men skader børnenes indlæring," udtalte en repræsentant for fagforeningen til BBC.

Og blandt almindelige lærere er retorikken endnu skrappere: "I bedste fald er de ødelæggende og skævvrider curriculum, og i værste fald, særligt for de mest sårbare børn, er de faretruende tæt på en form for børnemishandling." En del af forklaringen på den engelske vrede er, at testresultaterne bruges i offentlige 'league tables' over skolernes resultater.

Men hvad nu hvis testresultaterne ikke offentliggøres? Hvis de ikke har nogen konsekvenser for elevernes videre færd i skolesystemet, men udelukkende er til internt pædagogisk brug i skolen og i kommunen? Er de nationale test da ikke en gave til den danske folkeskole, der kan slå bro over testkløften? Det mener et flertal i Folketinget, der har vedtaget de nationale test med netop dette argument. Nu har Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning udsat argumentet om pædagogisk brug af test for en systematisk forskningsgen-nemgang.

Test polariserer elever

Der er ikke evidens for, at eleverne i sidste ende lærer mere efter at have været igennem obligatoriske og centralt udformede test. Det er den klare konklusion i den nye, omfattende undersøgelse. Det betyder ikke, at centralt indførte test er virkningsløse, men fordelene opvejes af de negative virkninger, konkluderer forskerne.

"Især bør opmærksomheden rettes mod de negative virkninger på især de svagt præsterende elever i form af

reduceret læringsadfærd, manglende motivation og selvværd,” hedder det i den afsluttende rapport.

Konklusionen bygger på en systematisk kortlægning af al den internationale empiriske forskning i spørgsmålet de sidste 28 år, som et panel på fem forskere i samarbejde med Clearinghouse har kvalitetsvurderet og sammenskrevet. Spørgsmålet er svagt belyst forskningsmæssigt: Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning har kun fundet 61 undersøgelser på verdensplan, der beskæftiger sig med den pædagogiske anvendelse af test.

Den nedslående konklusion har to forskellige forklaringer. For det første er der lang vej, fra eleverne sætter sig med testen foran sig, til en målrettet pædagogisk intervention løfter elevens læring. For det andet skaber indførelsen af test en masse andre effekter både hos lærerne og hos eleverne, og de trækker i den anden retning.

Lærere skal have hjælp

Vejen fra test til bedre læring går ifølge Clearinghouse gennem tre skridt: Først spytter testen en information ud om elevens præstation, herefter tilrettelægger læreren en pædagogisk intervention på baggrund af testens resultater, og til sidst tager eleverne bedre viden til sig i kraft af, at lærerne anvender testdata til at udforme deres undervisning. Der er imidlertid ingen international evidens for, at denne ligefremme virkningskæde følger af testene, simpelthen fordi ingen forskere har undersøgt den hele vejen. Der er derimod en vis evidens for, at kæden hopper af undervejs.

Den første forudsætning for, at lærerne kan bruge testresultaterne pædagogisk, er, at de kan tolke og forstå dem. Og det er ikke så ligetil, viser flere studier. Lærere foretrækker således deres egne test, der er fremstillet til brug i klassen, frem for standardiserede test. Hvis læreren bruger sin egen test, kan han eller hun fortolke svarene. Hvis læreren ikke selv har lavet testen, er der brug for en præcis beskrivelse af testen, så læreren ved, hvad der skal måles. Forskerne sammenfatter dette til, at lærere ønsker ejerskab til de test, de skal anvende, hvilket de nationale test i Danmark ikke lever op til.

Det får professor Sven Erik Nordenbo, der er direktør for Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning, og som har stået i spidsen for undersøgelsen, til at komme med to anbefalinger: ”Man bør overveje at udbygge lærernes kompetence i at lave selvudviklede test og tolke testresultaterne korrekt.”

Han foreslår også, at man indfører forskningsmæssige analyser af de typer fejl, eleverne laver. Det er en nødvendig hjælp til lærerne, at de ikke blot får udleveret de rå testdata, hvis de skal bruge resultaterne af de nationale test pædagogisk, påpeger Sven Erik Nordenbo.

Lærere bruger sjældent testresultater

Sven Erik Nordenbo bliver bakket op af den internationalt anerkendte forsker Stephen P. Heyneman, der er professor ved Vanderbilt University og blandt andet har arbejdet

for Verdensbanken. Han er ekspert i brugen af evaluering og test i grundskolen. Heyneman har ikke deltaget i udarbejdelsen af den danske kortlægning, men ifølge hans erfaring er situationen internationalt, at testresultater sjældent bliver brugt pædagogisk. Ofte indføres de for at kunne benchmarke skoler og lærere: hvem skaber de bedste resultater for eleverne, og hvor effektivt er det samlede skolesystem?

”Erfaringerne fra Storbritannien, USA og mange andre lande er, at disse test har tendens til at blive brugt til benchmarking og ikke til effektivt at forbedre pædagogikken eller at finde frem til, hvor børn har læringsproblemer.”

Forklaringen er, at lærere ikke er rustet til at fortolke testdata. Det er en kompliceret proces, som kræver tid og ressourcer, og vigtigst af alt er det ikke lærernes job, påpeger Heyneman. Gennem sit arbejde i Verdensbanken har han været med til at skaffe penge, så skoler i udviklingslandene kunne få lavet analyser af elevernes besvarelser i nationale high-stakes test, de test, som er afgørende for elevernes videre muligheder i uddannelsessystemet.

”Inspektørerne kunne rekvirere en konsulentrapport, der analyserede de forkerte svar det foregående år. De data brugte skolerne i deres efteruddannelse af lærere.”

Det har virket. For eksempel viste de største forbedringer blandt skoler i Kenya sig i de distrikter, hvor man fik lavet disse konsulentrapporter. ”Når lærerne bliver præsenteret for denne information, som er brugbar for dem især ved en high-stakes test, så vil de bruge den. Det er måske en mere fornuftig måde at organisere politikken på i Danmark,” siger Heyneman.

Negative effekter af test

Hvis argumentation for den pædagogiske nytte af nationale test forekommer noget svag i koderne, så er evidensen for de negative effekter af test derimod velbelyst, konkluderer forskerne bag kortlægningen. ”Det ser ud til, at de positive effekter ved, at lærerne bruger testdata, opvejes af de negative effekter ved testning,” siger Sven Erik Nordenbo. Blandt lærerne kan man observere tre former for negative effekter:

1. Lærerne indsnævrer eller fordrejer curriculum, så faglige tankegange forsimples, og faktaviden og mekaniske færdigheder betones,
2. undervisningstiden går i højere grad til de fag, der skal testes i, og
3. undervisningen kan forfalde til træning til test og udenadslære.

Konkret viser det sig for eksempel ved, at lærerens sprog bliver mindre levende og mere mekanisk. Blandt eleverne kan annoncering af en test udløse følelsesreaktioner som nervøsitet og angst, og test kan spore eleven i retning af udenadslære og memorering af sætninger. De højtscorerende elever får øget motivation, men de svage elever taber modet. ►

”DET SER UD TIL, AT DE POSITIVE EFFEKTER, VED AT LÆRERNE BRUGER TESTDATA, OPVEJES AF DE NEGATIVE EFFEKTER VED TESTNING.

Der er stærk evidens for, at det testresultat, som eleven får ved testen, kan virke ind på fremtidig motivation og selvværd, konkluderer forskerne.

Danske politikere har forsøgt at imødegå mange af disse bekymringer ved at pege på, at de nationale danske test ikke er såkaldte high-stakes test. De har hverken indflydelse på lærerens fremtidige løn og advancement eller på elevernes fremtidsmuligheder, som tilfældet er i mange af de undersøgte lande, men den argumentation er man nødt til at nuancere, mener Sven Erik Nordenbo.

”Spørger man danske lærere og elever, er opfattelsen, at de reelt bliver kontrolleret. Den alvor, folk går til testene med, svarer til, at de tror, at der nok er nogen, der sidder bag skærmen og bruger data til noget. Det ser ud til at være den reelle adfærd på trods af de annoncerede hensigter. Så jeg synes, vi skal have undersøgt, om politikernes intentioner modsvarer brugernes forståelse af, hvad der foregår,” siger Sven Erik Nordenbo. Risikoen er, at hvis elever og lærere opfatter testen som high-stakes, så vil de behandle den som en high-stakes test med de negative effekter, som den internationale forskning har vist.

Ifølge Sven Erik Nordenbo bør man også se nærmere på testtypen, hvis man ønsker at lave de pædagogisk bedst anvendelige test. Man skelner mellem normrelaterede og kriterierelaterede test. I den normbaserede test rangordner man eleverne efter hvem, der er bedst og dårligst, hvori- mod den kriterierelaterede test er rettet mod at afdække, om eleverne har lært det, de skal. De danske nationale test er normbaserede, og det har konsekvenser.

”Det tal, læreren får, kan ikke direkte relateres til, hvad eleven kan eller ikke kan. I 1994 valgte Sverige at gå fra den normrelaterede til den kriterierelaterede test, og man sagde eksplicit, at det var af hensyn til muligheden for at anvende test pædagogisk. Med en kriterierelateret test kan du sige direkte til Peter, det her kan du ikke. I den normrelaterede test kan det samme tal stå for helt forskellige indhold med hensyn til, hvad eleverne kan og ikke kan afhængig af, hvilket år testen er taget.”

Politikerne har ansvaret

Hvis politikerne ønsker at slå ind på en mere pædagogisk brug af nationale test, må de anerkende, at lærerens job er at undervise, ikke at analysere testresultater. Den opgave må myndighederne tage på sig, og det koster penge, siger Heyneman.

”Hvis vi tror, vi kan bebrejde lærerne, at de ikke bruger testresultater til at forbedre pædagogikken, så begår vi en politisk og professionel fejl. Det er testdesignernes opgave at udbrede deres forståelse af, hvad der går galt, helt ned på den enkelte skoles niveau. Det koster penge, men vi har set, at det forbedrer undervisningen.”

Den viden dækker dog kun high-stakes test, og derfor ved Heyneman ikke, om de danske nationale test vil blive brugt i skolernes oplæring af nye lærere. Jo mere der er på spil for elever og lærere, jo større vil incitamentet være for at drage pædagogisk læring ud af de nationale test. Heyneman anbefaler et forsøg, hvor danske skoler kan melde sig til at få deres testresultater analyseret med henblik på at bruge dem i efteruddannelsen.

Flere penge, det er den dårlige nyhed. Men på den positive side kan de danske politikere stadig nå at gøre visionen om nationale test med pædagogisk værdi til virkelighed.

Af Torben Clausen
Asterisk@dpu.dk

SVEN ERIK NORDENBO

Professor og direktør for Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning på DPU, Aarhus Universitet. Han har ledet forskergruppen bag den systematiske forskningskortlægning og er redaktør af slutrapporten.

www.dpu.dk/om/sen

STEPHEN P. HEYNEMAN

Professor of International Education Policy ved Department of Leadership, Policy and Organizations ved Vanderbilt University, Nashville. Fra 1977 til 1998 har han arbejdet i Verdensbanken senest som Lead Educator i Human Development Department, Europe and Central Asia Region.

www.vanderbilt.edu/peabody/heyneinan

PORTRÆT: GRETHE KRAGH-MÜLLER

GENNEM HELE ARBEJDSLIVET HAR BØRNS UDVIKLING OG OPDRAGELSE STÅET CENTRALT FOR LEKTOR GRETHE KRAGH-MÜLLER. KVALITETEN I BØRNEINSTITUTIONERNE ER FORRINGET, OG DET ER BLEVET EN MERE KOMPLEKS OPGAVE AT VÆRE FORÆLDER, LYDER VURDERINGEN FRA DEN ERFARNE PSYKOLOG, DER FOR NYLIG BLEV OPTAGET I WHO'S WHO IN THE WORLD.

ET LIV MED BØRN

FOTO: SCANPIX

”DET ER IKKE BLEVET NEMMERE AT VÆRE FORÆLDER. AT UDVIKLE SELVSTÆNDIGE, KOMPETENTE OG OMSTILLINGS- PARATE BØRN MED ET GODT SELV VÆRD ER LANGT MERE KOMPLEKST END AT UDFYLDE ROLLEN SOM TRADITIONEL AUTORITET.

* Selvstændighedsalder, skilsmisser og søskendeproblemer. Det er nogle af de temaer, der har været i fokus i Grethe Kragh-Müllers lange række af bøger og artikler samt brevkassesvar i blandt andet Vi Forældre.

For lektor og cand.psych. Grethe Kragh-Müller har det altid stået centralt at nå ud til dem, hendes forskning vedrører: forældre, pædagoger, politikere og andre, der er med til at skabe betingelserne for børns opvækst og udvikling.

”Formidling er vigtigt. Forskningen skulle jo gerne bidrage med noget til praksis og omvendt. Når jeg eksempelvis svarer på brevkassespørgsmål om børns udvikling og opdragelse, giver det mig adgang til viden om, hvad der optager dagens forældre. Hvad de finder svært ved forælderrollen.

Og samtidig ser jeg det som forskningsformidling. Mine svar bygger jo på, hvad forskningen siger. For eksempel spurgte en mor, hvorfor hendes fireårige datter blev ved med at klippe hovederne af roserne i haven, selv om hun gang på gang havde fået at vide, at hun ikke måtte. Så beskrev jeg, hvor den fire årige er udviklingsmæssigt, og hvad man kan forvente.”

En mere kompleks forælderrolle

Fra Grethe Kragh-Müller afsluttede sin kandidatuddannelse i psykologi på Københavns Universitet, har hun været optaget af, hvordan vi kreerer nogle gode betingelser for børns udvikling og opdragelse i daginstitutionerne og i familien. Blandt andet som underviser på flere pædagogseminarier, som klinisk psykolog og gennem de sidste ti år som forsker på Danmarks Pædagogiske Universitetsskole.

For nylig blev hun optaget i ‘Who’s Who in the World’. Det er en anerkendt amerikansk database, der optager biografier om folk, der har udvist noget særligt inden for deres fagområde.

”Man får nemlig ikke at vide, hvem der indstiller en. Jeg ved blot, at man bliver optaget, hvis man har gjort noget særligt inden for sit felt.”

I de mange år Grethe Kragh-Müller har fulgt udfordringerne i at være opdrager, har synet på, hvad der er godt for børn, og hvad der er god opdragelse, ændret sig markant. Tilbage i industrisamfundet var forælderrollen en given autoritet, og opgaven var at skabe lydige børn. I dag er udfordringen i forælderrollen, ifølge Grethe Kragh-Müller, at skabe en mere ligeværdig relation, hvor man lytter til børnene og inddrager deres synspunkter med henblik på at fremme deres personlige og sociale udvikling. Og samtidig naturligt også drage omsorg ved at sige nej på de rette steder.

”Det er ikke blevet nemmere at være forælder. At udvikle selvstændige, kompetente og omstillingsparate børn med et godt selvværd er langt mere komplekst end at udfylde rollen som traditionel autoritet. Man kan sige, at vi for første gang i historien står over for at skulle have med vores børn at gøre på måder, vi ikke selv har erfaring med,” siger Grethe Kragh-Müller og fremhæver, at hun synes, det er en positiv udvikling, som dagens forældre takler godt. ”Generelt synes jeg, forældre i dag er gode til også at give udtryk for, hvad de ikke ved – og søge viden, hvor de mangler den. Det er det, nogle beskriver som usikkerhed, men det bliver man vel, når der er mange måder at gøre tingene på – og man skal finde sine egne ben at stå på.”

For ringe pædagogisk

Hendes dom over kvaliteten i dagens danske daginstitutioner er knapt så positiv: Det er en trist udvikling. Det er ikke daginstitutionens lov, hun langer ud efter. Den synes hun i det store hele er god nok. Hun synes, det er positivt, at den lægger vægt på at skabe nogle gode læringsmiljøer for børnene. Mindre godt er det, at den lægger op til at vurdere børnene ud fra nogle håbløse test.

Men nedskæring på nedskæring sammen med flere ‘papiropgaver’ som for eksempel læreplaner er noget af det, der ifølge Grethe Kragh-Müller har svækket den pædagogiske kvalitet allermest. ”Hvordan skal pædagogerne kunne udvikle gode læringsmiljøer, hvis de hele tiden skal gå fra for at planlægge? Det er betænkeligt. Ligesom det er betænkeligt, at daginstitutionerne bliver større og større. Både for lav normering og for store institutioner betyder, at børnene mister den tætte relation til voksne. En relation, der er afgørende for deres læring og udvikling,” siger hun.

”Godt nok siger vi, at børn er blevet mere selvstændige og kan mange ting selv, men det er de veluddannede voksne, der skal skabe læringsmiljøet, de fysiske rammer og muligheder for stimulation og udvikling. Det er også dem, der skaber det psykiske miljø. Stressede pædagoger, der skal lave alt muligt andet samtidig, slider sig selv op for at løfte den opgave.” Hun fremhæver, at man skulle ansætte 9000 flere pædagoger, hvis man skulle op på den samme normering, som man havde i 1990. Desuden at nedslidte institutioner også er med til at forringe kvaliteten.

Den bekymrende situation, Grethe Kragh-Müller oplever i mange daginstitutioner, satte gang i hendes nuværende forskningsprojekt: Kvalitet i daginstitutioner. Det er et kvalitativt forskningsprojekt, der undersøger tre meget forskellige institutioner: Christianias børneinstitution, en

mere typisk dansk børneinstitution og en amerikansk institution. I den institution, hun undersøger på Christiania, har man bestemt, at børnene skal have det godt – og derfor har man en langt bedre normering: Fem pædagoger til en børnegruppe på 20 gennem hele åbningstiden.

”Jeg tror, at det er sådan, enhver pædagog drømmer om at arbejde. Der er tid til at gå i dialog med det enkelte barn, se, hvad det har brug for, og derfra tilbyde de rette udfordringer – og dermed er der også plads til at rumme de udsatte børn,” siger hun og beskriver en situation, hvor et barn stille og roligt blev guidet til at søge nye interesser. Som hver gang Grethe Kragh-Müller beskriver børn, sker det med et smil på læben.

”Både institutionslivet og arbejdslivet er blevet mere stresset. Det smitter af på familielivet.”

Børn skal høres

Ligesom i tidligere forskningsprojekter lægger Grethe Kragh-Müller også i sit nuværende projekt vægt på at høre, hvad børnene selv har at sige.

”Jeg mener, det er vigtigt at lytte til, hvordan børnene oplever deres egen verden. Vi har mange antagelser om, hvad børn mener, og vi snakker meget om, hvad voksne mener er god opdragelse. Men hvad siger børnene selv – hvordan oplever de deres verden? Hvad synes de, god opdragelse er? Synes de for eksempel, det er vigtigt at være sammen med voksne? Vi har underskrevet FN’s børnekonvention og dermed forpligtet os til at høre, hvad børnene har at sige.”

Når Grethe Kragh-Müller har interviewet henholdsvis de danske og de amerikanske børn, har hun bidt mærke i en forskel. De amerikanske børn bruger ofte udtryk som: ‘When I get into trouble’ eller ‘when I am bad’ og lægger derved skylden for eventuelle konflikter og problemer på egne skuldre. De danske børns udsagn derimod bærer ofte præg af, at de føler sig uretfærdigt behandlet. Flere gav for eksempel udtryk for, at det var pædagogens temperament, den var gal med, når de fik skældud. Det er sådanne forskelle, der har gjort Grethe Kragh-Müller optaget af at undersøge, hvad kulturen betyder for børns udvikling og opdragelse.

Børn i fire årtier

Som mor til fire børn plus to bonusbørn har børn og opdragelse også været i fokus i privatlivet. Hendes egne børn er født fra 1967 til 1990 – et i hvert årti – og dermed har hun, som hun siger, haft mulighed for at følge udviklingen i synet på børneopdragelse og børns udvikling, også fra en personlig vinkel.

I dag er børnene voksne og i gang med at skabe familier. Det giver indsigt i, hvordan arbejds-, institutions- og familieliv anno 2009 hænger sammen. “Jeg misunder dem ikke. Både institutionslivet og arbejdslivet er blevet mere stresset. Det smitter af på familielivet,” lyder hendes vurdering. Flere af hendes børn har fået børn med udenlandske partnere, hvilket har bidraget med inspiration til det professionelle liv.

”Jeg har to børnebørn, der er halvt engelske, to, der er halvt svenske, en, der er halvt japaner. Og så en helt dansk. Mine besøg hos mine børn rundt omkring i verden har givet mig mulighed for at betragte, hvordan kulturen har indflydelse på opdragelsen. Jeg kan jo slet ikke lade være med at betragte forældres samspil med deres børn. Og her må jeg sige, at det særligt har været interessant at betragte de japanske forældre.”

Hun forklarer:

”De skælder aldrig deres børn ud i det offentlige rum, for det gør, at barnet taber ansigt. Desuden er det en selvfølge, at man sover sammen med sit barn. Det er jo interessant i forhold til, hvor meget energi vi bruger på at lære et dansk barn at sove alene. Og den måde de guider deres børn på – nogle gange uden at sige noget. Det er meget fascinerende.”

Hvad end det handler om egne børn eller dem, hun møder i offentligheden eller professionelt, er Grethe Kragh-Müllers enorme engagement ikke til at tage fejl af.

Af Eva Frydensberg Holm

Asterisk@dpu.dk

FRA BREVKASSEREDAKTØR TIL WHO'S WHO

Lektor Grethe Kragh-Müller fra DPU er uddannet cand.psych. fra Københavns Universitet i 1973. Siden har hun uddannet sig til autoriseret klinisk psykolog, specialist i børnepsykologi samt Supervisor i Børnepsykologi på specialniveaue.

Hun har været brevkasseredaktør i blandt andet Vi forældre og Spørg om børn i Politikens Lørdagsliv og været konsulent på en række tv-udsendelser om børn og opdragelse. For nylig blev hun optaget i Who's Who in the World, som er en anerkendt amerikansk udgivelse, der optager biografier om folk, der har udvist noget særligt inden for deres fagområde.

Hun har udgivet en lang række bøger – blandt andet:

‘Bogen om børnehavebarnet’, Politikens forlag, 2004.

‘Kan selv, vil selv, men du må hjælpe mig’. København. Aschehoug, 2003.

‘Spørg om børn. Udviklingskonflikter og hverdagskonflikter’. ill. Ib Spang Olsen. Askholm Forlag, 2001.

‘Grænser eller ej. Bog 2. Børneliv og opdragelse’. Reitzels Forlag København, 1999.

‘Samspil og konflikter’, Børn og Unges forlag, 1994.

www.marquiswhoswho.com

GRETHE KRAGH-MÜLLER

Lektor på Institut for læring på DPU, Aarhus Universitet. Hendes forskning centrerer sig om børns udvikling og opdragelse – i hjemmet og i daginstitutionen. I øjeblikket er hun i gang med forskningsprojektet ‘Kvalitet i daginstitutioner’.

www.dpu.dk/om/grkm

Fremtidens grænseløse menneske

Vi uploader vores hjerner til computere. Vi tager piller for at bevare forelskel-
sen i vores ægteskab. Vi bliver klogere, hurtigere og mere tolerante – og så
lever vi meget længere. Sådan tegner fremtiden sig, hvis det står til de
udviklingsoptimistiske transhumanister. De accepterer ikke uden videre
menneskets biologiske grænser. Kritikere mener derimod, at transhu-
manismen er på et sidespor, og at vi som samfund må sætte klare
grænser.

* Det moderne menneske stiller høje krav til sig selv og sine omgivelser. Vi skal præstere optimalt og nå det hele på den halve tid. Men den menneskelige natur har sine åbenlyse begrænsninger. De fleste af os tager biologiens grænser for givne, men de udviklingsoptimistiske transhumanister lader sig ikke nøje. De vil skabe bedre mennesker.

Transhumanister ser mennesker, som vi er i dag, som halvfærdige skabninger. Målet er at skabe 'posthumanister' med væsentligt større kapaciteter, end mennesket har i dag. Midlet er genmanipulation, elektronik og medikamenter. Betegnelsen transhumanisme er valgt som udtryk for en transitionstilstand, en mellemstation, inden vi når den ultimative posthumanistiske tilstand

Verden over samles transhumanister i foreningen H+ (Humanityplus), der i dag har godt 5500 medlemmer. Foreningen har særlig stor udbredelse i USA, England og Asien. H+ har som mål, gennem optimal udnyttelse af videnskaben, at udstyre menneskeheden med bedre kroppe, bedre hjerner, bedre helbred og dermed bedre liv – kort sagt fremtidens mennesker skal have det bedre end godt.

"Transhumanister tager ikke menneskets biologiske grænser for givne. I stedet for blot at acceptere, at vi bliver ældre, spørger vi hvorfor, og hvordan vi kan ændre det. Vi accepterer ikke den menneskelige tilstand, som den er. Vi vil gøre mennesket bedre," fortæller Anders Sandberg, der forsker ved Future of Humanity Institute ved Oxford Universitet. Som erklæret transhumanist og aktiv i det transhumanistiske forskningsmiljø har han vidtrækkende ambitioner for os mennesker.

Anders Sandberg forklarer, at mange transhumanister eksperimenterer med deres egne kroppe, ganske enkelt fordi de er nysgerrige og vil udforske ideer og teori i praksis.

"En af mine venner har fået indopereret magneter i fingrene, så han kan mærke magnetiske felter. Hvorfor? Fordi han var nysgerrig. Ingen andre har gjort det før."

Evig ungdom og ny hukommelse

Transhumanisterne er særligt optagede af, hvordan mennesket kan undgå den naturlige aldringsproces. De ser muligheder i anti-aldningsmedicin, der tidligere kun er blevet anvendt på Alzheimer-patienter. Men transhumanisterne mener, at også raske mennesker kan få gavn af at indtage stoffet i kampen mod aldring. Men hvorfor kunne nogen tænke sig at blive 150 år? Tanken er på én gang fristende og farlig, men frem for alt uvis.

"Ved at indtage det stof kan folk måske blive 150 år, og tænk hvilken viden og visdom, de vil sidde med. Det kan være, at de mennesker, der har levet så længe, kan blive fantastiske politikere eller rådgivere i fremtiden. Vi ved det ikke, for vi har endnu ikke prøvet det. Mennesket har altid stræbt mod at blive bedre og prøve grænser af. Det er menneskeligt. At sætte grænser for den menneskelige udvikling, det er mod mennesket natur," påpeger Anders Sandberg.

Der er andre måder, vi kan manipulere med menneskets natur på. Anders Sandberg fortæller om piller, der kan stimulere hukommelsen, som allerede bliver brugt af studerende ved eksamenslæsning. Men også mere radikale metoder diskuteres i det transhumanistiske miljø. Her ser transhumanisterne muligheder i den nyeste forskning inden for traumebehandling, hvor forskere har udviklet stoffet PKMzeta, der kan slette dele af hukommelsen.

For en transhumanist er det interessant, idet muligheden for at slette dele af hukommelsen samtidig indebærer muligheden for at tilføje ny hukommelse, og endda eksperimenterer med implementering af falsk hukommelse. Proceduren er simpel: Man bringer personen i trancetilstand via hypnose og får derpå personen til at acceptere fortalte historier som del af sin livshistorie. Minderne behøver ikke være sande, og det i sig selv kan fungere som lykkeoptimering. Skulle man vælge et falsk minde, man senere fortryder, kan man nemt slette det fra hukommelsen igen med PKMzeta, skriver journalisten James Kent i H+ Magazine, den transhumanistiske forenings eget videnskabsmagasin (april 2009).

Også når det kommer til følelseslivet, har mennesket begrænsninger, som transhumanisterne vil ændre på. Det kan for eksempel være svært at bevare gnisten efter mange års ægteskab, selvom vi gerne ville.

"Vi ved, at hjernen udskiller et særligt stof, når vi er forelskede. Så hvorfor ikke tilføje mere af det for at bevare forelskelsen i vores partnere, når passionen efter mange års ægteskab er aftaget. Det er simpel kemi," fortæller Anders Sandberg.

Kognitiv optimering er således også et område, transhumanisterne har taget til sig. Det handler om at optimere de kognitive processer i menneskets hjerne for herved at få os til at præstere mere og bedre. Den kognitive optimering kan for eksempel ske via uddannelse, fysisk og mental træning eller indtagelse af stimulerende stoffer. Transhumanisterne ser kognitiv optimering som en mulighed for at øge menneskets sociale kompetencer, herunder moral og tolerance.

"Vi er i dag tilbøjelige til at være mere venlige over for folk, der minder om os selv. Der forskes i, hvordan man kan manipulere det punkt i hjernen, der styrer denne begrænsning i vores sociale kompetencer. På den måde kan vi skabe tolerante individer, der i højere grad kan rumme mennesker, der ikke ligner dem selv," fortæller Anders Sandberg.

Et godt liv

Måske er transhumanisternes tanker slet ikke så fjerne, som de umiddelbart fremstår. Vi er p.t. vidner til lignende strømninger inden for pædagogikken og psykologien, der har fokus på at optimere menneskets præstationssevne. Hele coachingkulturen bygger på, at vi skal blive bedre til at nå vores mål; blive bedre chefer, bedre kolleger, bedre partnere, bedre forældre osv.

Men her er vi ude på et sidespor, mener Morten Dige, lektor ved Afdeling for Filosofi ved Aarhus Universitet. Han forsker i genmanipulation og de etiske spørgsmål forbundet hermed. Han mener ikke, at vi er gearet til optimering i det lange løb. Vi blevet for føjelige til bare at acceptere præstationskulturen, i stedet for at spørge, om vi egentlig har alle de elementer, der udgør et godt liv.

"Det er vigtigt, at man spørger sig selv: Er det udviklingstrang eller udviklingstvang? Kommer det udefra eller indefra? Kan vi holde til det i længden? Faren er, at man overbetoner det at udrette noget og nedprioriterer de mere meditative og legende komponenter, som skal være til stede i et godt liv".

Morten Dige mener, at før vi overhovedet kan tale om at gøre mennesket bedre, må vi nødvendigvis forholde os til, hvad et godt liv er. Han mener, at vi må anskue livet ud fra tre niveauer, når vi skal afgøre, hvorvidt vi har et godt liv. De tre niveauer er velfærd, velvære og velbefindende.

Velfærd afspejler de objektive betingelser i vores liv, fx hvorvidt vi er ▶

sunde og raske. Det er her, vi kan skride ind med forskellige former for behandling. Vi kan tilføre mere velfærd til folks liv, men hvis det ikke bliver omsat til noget, der har personlig betydning, så oplever de det ikke som en forbedret tilstand.

Derfor er det ifølge Morten Dige nødvendigt at medtænke velværen, som både rummer de objektive betingelser og den subjektive dimension.

Endelig har et tredje niveau, vores velbefindende, betydning for kvaliteten af vores liv. Det handler om, hvorvidt vi oplever, at vi lykkes med vores projekter i livet. Det foregår på et helt personligt plan.

”Et godt liv rummer alle tre dimensioner. Det har sine åbenlyse begrænsninger at påstå, at det gode liv alene er en subjektiv oplevelse af, om vi har det godt. Der er nogle objektive betingelser, som skal være til stede i et godt liv. Værdierne ligger der, men det er os selv, der skal føre dem ud i livet. Man skal være sit livs ansvarshavende redaktør, som Kierkegaard skriver. Vi skal kunne sige: Det er mit liv, og jeg kan stå inde for det. Det gør mig lykkelig,” fortæller Morten Dige.

For Anders Sandberg handler et godt liv først og fremmest om at have personlig frihed til at kunne vælge til og fra og forme sin egen tilværelse.

”Transhumanisterne vægter menneskets autonomi højt, og det er derfor op til den enkelte at vælge, om han eller hun vil udnytte videnskabens muligheder eller lade naturen sætte grænserne. Vi vælger selv, hvor langt vi vil gå. Når vi selv kan forme vores liv, må vi samtidig være mere ansvarlige. Og det er transhumanisterne bevidste om.”

Den transhumanistiske mission er imidlertid blevet kritiseret for at skabe større ulighed i verden, i og med eliten, posthumanisterne, vil løbe i forvejen, mens andre samfundsgupper, og ikke mindst u-lande, vil sakke bagud.

”Det er jeg ikke bange for. At nogle går forrest, betyder ikke, at andre får et ringere liv. Alle vil kunne nyde godt af, at nogle mennesker udvikler deres kapacitet og dermed bidrager mere til samfundets udvikling,” fastslår Anders Sandberg.

Grænser for genmanipulation

Når diskussionen går på genmanipulation, drejer uenigheden sig ofte om, hvor vi skal sætte grænsen. Vi taler om glidebaner, sidespor og uvisse konsekvenser. Men omvendt er det nemt at lade sig friste af de nye muligheder for at blive klogere, smukkere, hurtigere, slankere og gladere i en fart. Når muligheden nu er der, hvorfor så ikke udnytte den? Morten Dige finder det imidlertid ikke svært at afgøre, hvor grænsen går. I visse tilfælde er kæden allerede hoppet af, mener han.

”Vi bør sætte grænsen dér, hvor vi blot forstærker normaliteten. Det gør vi for eksempel, når vi tager piller mod depression. Jeg ville finde det meget bekymrende, hvis jeg tog alt med højt humør og ikke lod mig påvirke af omstændigheder i mine omgivelser. Det hører med til et godt liv at reagere med melankoli og nedtrykthed. Hvis man har grund til at være ked af det, så skal man være det”.

Man kan ifølge Morten Dige tale om henholdsvis negativ og positiv genmanipulation. Ved negativ genmanipulation fjerner vi fejl i genet og hæmmer derved en arvelig sygdom i at blive overført eller udvikle sig. Ved positiv genmanipulation tilfører vi ønskelige gener for at optimere mennesket. Her mener han, vi bør sætte grænsen.

” EN AF MINE VENNER HAR FÅET INDOPERERET MAGNETER I FINGRENE, SÅ HAN KAN MÆRKE MAGNETISKE FELTER. HVORFOR? FORDI HAN VAR NYSGERRIG. INGEN ANDRE HAR GJORT DET FØR.

”Jeg finder det egentlig relativt nemt at sætte grænser. Det handler ganske enkelt om at skelne mellem, hvornår vi rydder hindringer for et godt liv af vejen, og hvornår vi begynder at designe et godt liv på andres vegne,” fastslår Morten Dige.

Det er allerede muligt i visse stater i USA at udvikle reagensglasbørn, der består af de bedste gener fra moren og de bedste fra faren, og desuden fravælge videreførelsen af eventuelle uønskede gener. Denne manipulation med naturen er ifølge Morten Dige problematisk, idet man herved krænker barnets ret til at skabe sit eget liv.

”Hvis vi har forudbestemt, hvilke talenter barnet skal have, for eksempel musiske eller matematiske, så fratager vi samtidig barnet muligheden for at skabe sin egen succes. Det vil ikke på samme måde kunne overraske positivt, idet forældrene netop har designet deres afkom til at blive præcis sådan. Barnet vil derfor ikke opleve sine præstationer som en personlig succes – det har jo blot levet op til forventningerne. En sådan forudbestemthed er desuden problematisk, i og med barnet ikke føler det samme ejerskab over sit liv, og det er netop dette ejerskab, det at skabe sin egen succes, der gør os lykkelige,” fortæller Morten Dige. Han mener, at vi som samfund må skride ind og lovgive på området, hvis summen af individuelle beslutninger bliver et resultat, som ingen er interesseret i.

Unikke mennesker

De udviklingsoptimistiske transhumanister er på ingen måde interesseret i at lægge sådanne stramme bånd på videnskaben. Men også i den lejr diskuterer man etik og grænser.

”Der er grænser,” fastslår Anders Sandberg. ”Dér, hvor man skader andre mennesker eller krænker andres rettigheder. Så langt må vi ikke gå. Men grænserne og de etiske spørgsmål, der er relateret hertil, er stadig til diskussion, og de er endnu ikke klart definerede. Men som udgangspunkt forholder vi os praktisk til de etiske spørgsmål. Det handler om sikkerhed og om at undgå negative sideeffekter”.

Anders Sandberg ser ikke, at genmanipulation, forstået som en optimal sammensætning af gener, kan fratage os retten over vores liv og dermed gøre os mindre lykkelige. Han har en helt anden pointe med genmanipulation, nemlig muligheden for at skabe unikke mennesker.

”Generne afgør ikke alt. Børn vil stadig kunne overraske. Intelligente gener kan give mange forskellig udslag. Og netop menneskers forskel-

lighed, herunder retten til forskellighed, er vigtig for transhumanister. Vi ønsker ikke, at vi alle skal blive identiske robotter.”

Morten Dige frygter derimod, at genmanipulation vil begrænse den menneskelige mangfoldighed. Hvis vi får muligheden for at vælge det unormale fra, vil de fleste af os gøre det, mener han.

”Vi ender med at tage mangfoldigheden ud af menneskeheden. Det, at vi vælger fostre med Downs Syndrom fra ved fostervandsscanninger, er faktisk allerede på grænsen.”

Mennesket når nye højder

Hvis vi i fremtiden, som posthumanister, kan optimere os selv ved hjælp af teknologi, genmanipulation og stimulerende stoffer, så må tilværelsen som menneske blive væsentlig nemmere, skulle man mene. I så fald behøver vi knap nok anstrenge os for at blive sunde, raske, kloge, smukke, glade og lykkelige. Men så nemt slipper vi, ifølge Anders Sandberg, ikke.

”Kravene til det optimerede menneske bliver tilsvarende højere. Det er netop den transhumanistiske idé, at hele samfundet skal optimeres. Vi bevæger os ud over de præstationsgrænser, vi kender i dag”.

Hvordan fremtidens mennesker – eller posthumanister – vil se ud, og hvordan de vil påvirke fremtidens samfund, er stadig uvist. Spørgsmålet er, om vi skal accelerere udviklingen med alle de midler, vi har, eller om vi skal lade fremtidens menneske forme og udvikle sig i sit eget tempo.

Af Mathilde Weirsøe
mawei@dpu.dk

Læs mere om transhumanisme og posthumanisme

James Hughes: 'Citizen Cyborg' 2004
Joel Garreau: 'Radical Evolution' 2006
Ronald Bailey: 'Liberation Biology', 2005
Gregory Stock: 'Redesigning Humans', 2002
Francis Fukuyama: 'Our Posthuman Future', 2002

www.humanityplus.org
www.hpluscommunity.com
www.nickbostrom.com

TRANSHUMANISTER VIL OPTIMERE MENNESKET

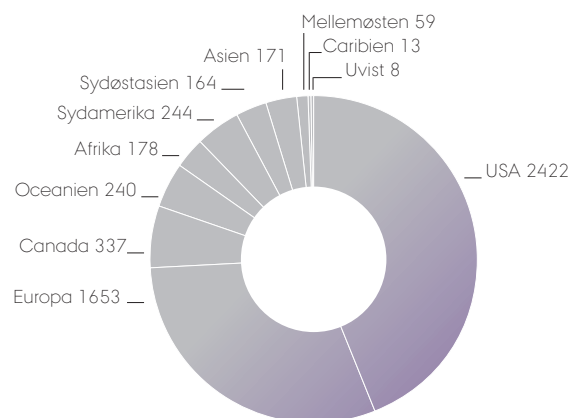
Transhumanisme er en international bevægelse, der går ind for at optimere menneskets kognitive og fysiske formåen. Mennesket af i dag er ikke det sidste trin i evolutionen; det vil med hjælp af videnskab og teknologi nå stadig nye højder. Transhumanisterne mener, at nutidens mennesket bør være med til at udvikle vores optimerede afløser, for eksempel gennem genmanipulation og medikamenter.

Hvor lægevidenskaben sigter efter at forebygge og helbrede syge mennesker, vil transhumanisterne bruge videnskaben til at udvide det normale menneskes kapacitet.

Transhumanisme kan lyde som fjern science fiction, men nogle af de transhumanistiske metoder er ganske udbredte i dag, for eksempel doping.

De transhumanistiske tanker går helt tilbage til 1920'erne og 1930'erne. Her kan nævnes J.B.S. Haldane, J.D. Bernal og H.G. Wells, der grundlagde fremtidsforskningen. Den amerikanske filosof og ph.d. Max Moore står som grundlægger af den moderne transhumanisme i 1989. Han er også opavsmand til termen 'transhumanisme'.

Foreningen H+ (Humanityplus) har 5489 registrerede medlemmer på verdensplan. Det er en non profit organisation med hovedkvarter i Connecticut i USA. Den er grundlagt af Nick Bostrom i 1998.

ANDERS SANDBERG

Forskningsmedarbejder ved Institute of Future Humanities ved Oxford Universitet, hvor han fokuserer på de etiske og samfundsmæssige problemstillinger forbundet med menneskelig optimering og ny teknologi. Han har en ph.d. i neuroberegningbiologi fra Stockholms Universitet.

www.aleph.se/trans

MORTEN DIGE

Lektor ved Afdeling for Filosofi, Aarhus Universitet. Han forsker i moralfilosofi og etik og udgav i 2003 bogen 'Det gen-skabte menneske'. Han har beskæftiget sig med og undervist i bioetiske problemstillinger omkring aktiv dødshjælp, abort og genteknologi. I sin nyeste forskning beskæftiger han sig med organisationsudvikling og etik i organisationer.

<http://person.au.dk/filmd@hum>

FORFØRT AF BIOTEKNOLOGIENS FREMSKRIDT

AMBITIØSE FORÆLDRE OG EN SNEDIG MEDICINALBRANCHE TRUER MENTESKEHEDEN. DEN ANERKENDTE SAMFUNDSFORSKER OG FORFATTER FRANCIS FUKUYAMA SER MED SKEPSIS PÅ DEN BIOTEKNOLOGISKE REVOLUTION. SOM SAMFUND MÅ VI SÆTTE GRÆNSER FOR BIOTEKNOLOGIEN, MEN VI MÅ OGSÅ JUSTERE VORES FORVENTNINGER TIL OS SELV OG HINANDEN.

* I science fiction-verdenen er det typisk diktatorer, robotter, cyborgs, griske firmaer og kolde systemer, der presser udviklingen mod det overmenneskelige og maskinelle samfund. Skræmmebilledet er til at få øje på. Men fremtidens trusselsbillede kan meget vel se helt anderledes, smukt og forførende ud. Måske er det i virkeligheden det moderne menneske selv, med alle sine ambitioner på egne og andres vegne, der driver udviklingen hastigt frem mod en overmenneskelig verden, hvor mennesket er klogere, hurtigere og lykkeligere end i dag.

De fleste forældre ønsker den bedste fremtid for deres børn. Heri ligger også et forventningspres og tårnhøje ambitioner på barnets vegne. Med bioteknologien er der mulighed for at efterleve forventningerne eller simpelthen hæve barren for, hvilke krav vi kan stille til os selv og vores medmennesker, ikke mindst vores børn. Det kan få utilsigtede konsekvenser, selvom vi gør det ud fra de bedste intentioner. Det mener den anerkendte amerikanske samfundsforsker Francis Fukuyama, som står bag bogen 'Our Posthuman Future – Consequences of the Biotechnology Revolution'.

"Forældre vil altid, ud fra basale biologiske årsager, søge at give deres børn de bedste muligheder og hjælpe dem på vej, så godt de kan. Det er i højere grad tilfældet i USA, for vi har ikke gratis videregående uddannelse," fortæller Francis Fukuyama.

Han forudser, at de store bioteknologiske forandringer kommer til at vinde indpas via konventionel behandling og medicin. Medicinalbranchen vil i stigende grad henvende sig til almindelige, raske mennesker. For eksempel kan

man i dag få væksthormoner til sit barn, hvis det er lavere end gennemsnittet.

"Men hvorfor ikke tilbyde væksthormoner til børn med gennemsnitshøjde, men som kan blive højere og få nogle fordele ved det? Jeg tror, at hvis forældre i fremtiden har mulighed for at give deres børn fortrin gennem en form for genetisk intervention, vil de fleste gøre det. Og biotek- og medicinalvirksomhederne vil være glade for at betjene de ambitiøse forældre."

Farlig glidebane

Bioteknologien har ført meget godt med sig, fastslår Francis Fukuyama. Men den kan misbruges, og det bør vi være opmærksomme på.

"Bioteknologien har opnået forrygende resultater i bekæmpelse af sygdom. Det, der bekymrer mig, er, at den på visse områder kan give nogle mennesker muligheden for at kontrollere andre mennesker. Dét er det mest bekymrende aspekt ved det. Det er en meget farlig vej, for der vil altid være uforudsete konsekvenser."

Som eksempel nævner han den adfærdsregulerende medicin Ritalin, der er en stimulant beslægtet med amfetamin. Ritalin bliver især brugt til at behandle børn med diagnosen ADHD (tidligere kaldt DAMP), som typisk har problemer med at koncentrere sig.

"I mange tilfælde giver man det til drenge, der ikke kan sidde stille i klasseværelset. Forældre og lærere har ikke tiden til at interessere sig for dem og deres skoleliv. Det er meget nemmere at give dem en pille, så de kan sidde stille. Det er et eksempel på, hvornår bioteknologien bliver ►

brugt til social kontrol frem for terapeutisk behandling.”

Op gennem 1990'erne har Ritalin vundet indpas på amerikanske skoler og universiteter, hvor eleverne – og deres forældre – har opdaget, at pillerne giver skærpet koncentration, for eksempel op til eksamen.

I sin bog 'Our Posthuman Future' påpeger Francis Fukuyama, at den form for trussel, bioteknologien repræsenterer, baserer sig på en blød og forførende magt, der kan være svær for mennesket at modstå, fordi den er fristende og umiddelbart ufarlig.

Også muligheden for at manipulere med gener, og ikke mindst muligheden for at vælge det uønskede fra, er problematisk. Reelt ved ingen, hvad de fravælger, påpeger Francis Fukuyama.

”Lad os sige, at en kommende mor kan få en behandling, der garanterer, at det barn, hun føder, ikke har anlæg for homoseksualitet. Behandlingen finder sted helt diskret hos lægen, og den er sikker. Vil det være en god ting? Det er jeg ikke sikker på. Hvad vil det gøre ved den homoseksuelle befolkningsgruppe i verden?”

På den måde frygter Francis Fukuyama, at en ukritisk brug af bioteknologi kan eliminere en hel gruppe af mennesker og dermed i sidste ende udligne den menneskelige mangfoldighed.

Større kløft mellem rig og fattig

Også på det samfundsmæssige plan ser Francis Fukuyama, at bioteknologien kan medføre u hensigtsmæssige konsekvenser. Bioteknologiens fordele er ifølge Francis Fukuyama forbeholdt de økonomisk privilegerede. Derfor ser han, at en ukritisk accept af bioteknologien er en trussel mod demokratiet, idet en sådan accept vil underminere den demokratiske tanke om lige rettigheder til alle samfundsborgere. Herved mener han, at bioteknologien vil skabe større ulighed mellem samfundsgrupper.

”Det er ligesom enhver form for libertarianisme, der siger, at mit individuelle valg er det vigtigste. Vi ser det i den finansielle sektor i dag. Hvis vi ikke har en form for regulering, fører det til konsekvenser for hele samfundet, som ingen ønsker sig. Ud fra et filosofisk ståsted kan jeg ikke se, hvorfor vi skulle privilegere individuel autonomi over andre rettigheder. Autonomi er vigtig. Men hvis det betyder, at vi kommer ind i et genetisk våbenkapløb, hvor rige menneskers børn kan blive mere intelligente end børn af mennesker, der ikke har ressourcer til at give deres børn den samme form for behandling, vil det ikke være godt for samfundet som helhed.”

Francis Fukuyama ser et tydeligt forhold mellem den menneskelige natur og menneskerettigheder, og han påpeger, at hvis vi med bioteknologi og genmanipulation forandrer menneskets natur på nogle fundamentale områder, så ændrer vi også de fundamentale menneskelige rettigheder.

”Hvis vi kan skabe en gruppe af genetisk bedre individer, er der ingen grund til, at de ikke også skal have flere og bedre

rettigheder. De skal have to stemmer, hvor alle andre får én stemme. Når vi bevæger os ud ad den vej, møder vi helt fundamentale filosofiske spørgsmål, som vi ikke er klar til at takle”.

Hvor går grænsen?

Spørgsmålet er, hvor vi som samfund og mennesker skal sætte grænsen for bioteknologien, når vi allerede er blevet forført af de muligheder, den byder. Det kan være svært at sige nej tak til tilbud om at blive smukkere, klogere, hurtigere og bedre mennesker i en fart. Men er denne konstante stræben efter det bedre i grunden ikke ganske naturlig for os mennesker?

”Det er helt og aldeles menneskeligt at være grådig og ville tilstræbe mere. Markedskonkurrencen baserer sig på disse principper. Men hvis alle gør det på en fuldstændig ureguleret måde, kan det få destruktive følger. Det er også menneskeligt at sætte nogle sociale kontrolmekanismer på den enkeltes valg. Derfor ser jeg, at et succesfuldt samfund er et, der har fundet en balance mellem den enkeltes valg og frihed og hele gruppens, hele samfundets, behov og bedste”.

Francis Fukuyama understreger nødvendigheden af at sætte grænser for bioteknologien, men han mener ikke, det er op til ham at definere, hvor grænserne skal gå. Der skal ske en statslig regulering på området, og den er i dag meget forskellig fra land til land. Han mener dog, det er vigtigt med et tydeligt skel mellem behandling og optimering.

”Formålet med biomedicin er at behandle sygdomme og gøre syge mennesker raske; det er ikke at gøre de raske endnu bedre”.

En stor del af de innovative fremskridt i bio- og genteknologi vil i de kommende år ske i Østasien, fordi de har kapaciteten og viljen til at gøre det. De tøver ikke, som vi gør i Vesten, og det skyldes ifølge Francis Fukuyama, at de ikke har den samme kristne forståelse af menneskets værdighed. Lande som Korea, Kina og Singapore er langt fremme inden for området. Spørgsmålet er, om vi i Vesten snart bliver overhalet af disse lande, hvis vi vælger at sætte grænser for bioteknologien. Formentlig, lyder det fra Francis Fukuyama, men her må vi holde fast i vores fundamentale moralske værdier.

”Skal vi begynde at eksperimentere med medicin på fattige mennesker, fordi vi ellers vil sakke bagud i det her kapløb? Det synes jeg ikke. Vi har nogle moralske, kristne værdier, vi skal værne om.”

Historiens afslutning – og hvad så?

Netop de grundlæggende værdier har betydning for et samfunds succes, mener Francis Fukuyama. Han understreger, at demokrati i sig selv ikke automatisk giver borgerne det bedste liv

”LAD OS SIGE, AT EN KOMMENDE MOR KAN FÅ EN BEHANDLING, DER GARANTERER, AT DET BARN, HUN FØDER, IKKE HAR ANLÆG FOR HOMOSEKSUALITET. VIL DET VÆRE EN GOD TING?”

”Man kan ikke entydigt sige, at demokratiet leverer det mest tilfredsstillende liv for mennesker. Demokratiet er ikke alene bestemmende for, hvor succesfuldt eller lykkeligt et land er. Men hvilke alternative modeller har vi? Kan du forestille dig, at befolkningen vil være lykkeligere i en muslimsk republik, et kinesisk eller russisk autoritativt samfund? Ingen af disse samfund er for mig at se bedre. De repræsenterer derimod et tilbageskridt.”

Til sommer er det 20 år siden, at Fukuyama publicerede artiklen 'Historiens afslutning', få måneder før Murens fald og kommunismens kollaps. Hans centrale budskab var, at der hermed ikke var andre alternativer end det frie demokrati og markedsøkonomien tilbage. I 1992 blev artiklen til en hel bog 'Historiens afslutning – og det sidste menneske', som netop er genudgivet på dansk med nyt forord.

Når Francis Fukuyama betragter verden anno 2009, holder han stadig fast i, at historien bevæger sig mod den vestlige samfundsmodel. Han fremhæver Danmark som symbol på et velfungerende demokratisk styre og refererer til en artikel 'Getting to Denmark', der netop beskriver Danmark som et ideelt demokrati.

”Hvis lande som Mozambique eller Angola blev ledet ud fra samme model som Danmark, så ville de ikke have de samme problemer, som de har i dag. Men i de vestlige demokratier er vi tilbøjelige til at tage karakteristika ved et velfungerende demokratisk, kapitalistisk og veludviklet land for givne.”

Ét spørgsmål presser sig særligt på i en samtale med Francis Fukuyama om 'Historiens afslutning': Hvad er der at kæmpe for, når vi en skønne dag når til historiens afslutning; når det vestlige demokrati er blevet den mest udbredte samfundsform? Hvad skal vi så?

”Historiens afslutning' handler om politiske systemer. Historiens afslutning er ikke ensbetydende med, at alle verdens problemer er løst. Det frie demokrati er langt fra universelt. Der er stadig en enorm mængde fattigdom og uretfærdighed i verden.

Der kommer også nye udfordringer, som for eksempel at beskytte kloden mod menneskelig aktivitet. Men global opvarmning kan måske vise sig at være en så enorm udfordring, at vi ikke er i stand til at takle det.”

Bioteknologien leverer hverken svar på verdens fattigdomsproblemer eller klimatruslen. Mennesket er på én gang del af problemet og løsningen, og det store ubesvarede spørgsmål er, om vi denne gang vil lære af historien, eller om mennesket også i fremtiden bliver sin egen største udfordring.

Af Mathilde Weirsøe og Camilla Mehlsen
mawei@dpu.dk og cme@dpu.dk

Læs mere af Francis Fukuyama:

'Transhumanism – the most dangerous idea' i tidsskriftet Foreign Policy, 2004.

'Our Posthuman Future – Consequences of the Biotechnology Revolution', 2002.

'Historiens afslutning og det sidste menneske', 1992.

(Original titel: 'The End of History and the Last Man')

FRANCIS FUKUYAMA

Professor i politisk økonomi ved Johns Hopkins Universitetet i USA og gæstprofessor ved Aarhus Universitet i 2009-2012. Han er en af verdens førende samfundsforskere og har udgivet en lang række bøger om politik og samfund. Fukuyama skriver i øjeblikket på en bog om politisk udvikling, hvor han vender tilbage til nogle af pointerne fra sin mest kendte bog, gennembrudsbogen fra 1992 'Historiens afslutning – og det sidste menneske'. Han har været med i tænketanken 'President's Council on Bioethics' under George W. Bush administrationen.

www.au.dk/fukuyama

DU SKAL ARBEJDE SOM EN EKSPLOSION

Den moderne vidensarbejder skal hellere være unik, original og synlig end kunne håndværket. Det er devisen i tidens optimeringstankegang. Men der er en masse spild forbundet med al den optimering og nytænkning, lyder det fra antropolog Susanne Ekman, som forsker i det moderne arbejdsliv.

* Hvis jeg skulle optimere produktionen af denne artikel, skulle jeg springe researchen over, improvisere interviewet og taste løs i en kreativ, eksplosiv rus. Jeg skulle også lige finde en illustration og sætte siden op – alt sammen på den samme tid, som det normalt tager at producere selve teksten.

En journalist er ikke længere kun journalist. I mange medievirksomheder får journalister stadig flere kasketter på. De skal ikke bare mestre journalistik, men også teknik, administration, HR og meget mere. Det betyder et farvel til mange specialister som lydteknikere, korrekturlæsere og fotografer og samtidig også et farvel til dele af den klassiske journalistiske værktøjskasse.

Håndværket og det mere rutineprægede arbejde er ikke længere i høj kurs. I det moderne arbejdsliv er det vigtigere at være synlig, original og passioneret end at kunne sit håndværk, fortæller antropolog Susanne Ekman fra Institut for Ledelse, Politik og Filosofi, Copenhagen Business School. Hun skriver ph.d. om frihed i det moderne arbejdsliv og har lavet feltarbejde i to store danske medievirksomheder. Her har hun talt med en lang række vidensarbejdere mellem 25 og 45 år, som tilsammen tegner et billede af et arbejdsliv spændt ud mellem optimering og originalitet.

”I dag er det høj status at skille sig ud, gøre noget anderledes og være uerstattelig. Når du laver rutinearbejde, er du usynlig og erstattelig, for rutine er noget, man kan eftergøre. De moderne medarbejdere vil have, at det, de gør, kan ingen andre gøre på samme måde,” siger Susanne Ekman.

Ikke tid til håndværk

Ønsket om originalitet kommer ikke bare fra medarbejderne, men er en større tendens i tiden, som ikke levner megen plads til rutinearbejdet.

”Jeg har snakket med mange, som i stigende grad må springe håndværket over. På et af de store forlag har jeg talt med medarbejdere, som har måttet aflevere bøger, de var redaktører på, men aldrig har læst. Det er, fordi det er vigtigere at have timingen og fornemmelsen for tidsånden – passer det lige med en event osv. – end det er at have lavet dit redaktionsarbejde ordentligt,” siger Susanne Ekman.

Susanne Ekman har set mange tilfælde af, at medarbejderne ikke har rimelige vilkår for at have selvrespekten i orden i forhold til, hvad de skal sende ud. Det skyldes, at ledelsen stiller tårnhøje krav til, hvad de skal kunne producere inden for rammerne.

”Folk synes, de bliver sat til at skulle efterkomme nogle produktionskrav, der gør, at selve håndværket faktisk ikke bliver varataget. Men omvendt kan det, som medarbejderen synes, er et minimum for godt håndværk, forekomme ledelsen at være et primadonna-agtigt ønske om at udfolde egen kreativitet. Så hvad er det gode håndværk? Det er jo noget, man slås en del om ude i virksomhederne. Men man kan godt blive enige om, at når man sender en bog ud, som man aldrig har læst, så har der i hvert fald ikke

været håndværk på spil. Jeg har hørt tilsvarende historier fra journalister, som skal interviewe folk om et emne, de dybest set aldrig har hørt om før,” siger Susanne Ekman.

Optimalt at sprænge rammer

Journalisten og forlagsredaktøren er ikke de eneste, der i stadig højere grad skal multitaske og bestræbe sig på at være originale og optimerede på en og samme tid. En optimeringsbølge skyller ind over det moderne arbejdsliv og er ved at drukne det gedigne håndværk.

Men hvorfor tror lederne af kreative vidensarbejdspladser, at der kan spares tid og penge ved at springe håndværket over? Susanne Ekman forklarer det sådan her:

”Optimeringslogikken bygger på en eksplosionstankegang: Nogle gange kan man ud af næsten ingenting få noget helt formidabelt ved at sprænge rammer og bevæge sig ud over, hvordan man hidtil har gjort det. Det er en anden logik end for eksempel den mere traditionelle håndværkslogik, hvor man langsomt bygger noget op med én klods ad gangen. Den logik bliver i dag udfordret af optimeringstankegangen, hvor man har en forestilling om, at man ikke behøver den langsommelige opbygning.”

Susanne Ekman fortæller, at det er et andet forhold til relationen mellem ressource og output. ”Man forestiller sig, at man optimerer det forhold, fordi hvis du kan gøre ting ved eksplosion uden at have processen med den indledende byggeklods med, får du alt andet lige et hurtigere, billigere og større output.”

Det betyder i praksis, at helt nye og uerfarne medarbejdere kan blive de allervæsentligste medarbejdere, fordi de kan tænke i nye baner på bekostning af den erfarne, kyndige ’håndværker’, der har gjort arbejdet i tyve år. På mange vidensarbejdspladser kan man se, at de gedigne ’håndværkere’ bliver mindre centrale medarbejdere til fordel for de eksplosionsagtige medarbejdere, der kan 700 forskellige ting på én gang og kan få en masse til at ske, fortæller Susanne Ekman. ▶

” Der bliver produceret mere – men der bliver også produceret meget bullshit.

Høje krav til passion

Mange af de unge vidensarbejdere foretrækker at arbejde sammen med ligesindede, som vægter det unikke over håndværket. En af dem er en kvindelig journalist, som nærmest væmmes ved tanken om at arbejde sammen med nogle, der udfører deres job, fordi de bliver bedt om det – og ikke fordi de brænder for det – også selv om kollegerne gør arbejdet ordentligt.

”Det er et skrækscenarium, synes jeg. (...) Det har jeg slet ikke lyst til. Jeg.. (...) Jamen... nej! Ja, selvfølgelig ville de gøre deres arbejde. Men det ville bare ikke blive det samme. Jeg tror virkelig ikke, det ville blive det samme. Det kan godt være, de siger, de gør deres arbejde, og de gør det, de får løn for. Og det kan også være, at de kommer med nogle indspark hist og her. Jeg tror bare ikke, de ville være åbne for de muligheder, som der kan være. Jeg tror ikke, de ser nok muligheder, hvis det ikke er deres hjertebarn, eller hvis de ikke brænder for det.”

Da Susanne Ekman spørger journalisten om, hvad nu hvis kollegerne var garvede journalister, svarer hun prompte: ”Det er bare ikke godt nok”.

Ifølge Susanne Ekman er denne journalist et radikalt udtryk for en tendens om passion. At være passioneret er i dag en norm, som alle føler, at de skal forholde sig til. Ingen tør udstille sig selv som lønslave – det skal man retfærdiggøre.

AT ARBEJDE ER AT LEVE

Idealet om viden og livslang læring vinder indpas på de danske arbejdspladser. Det store fokus på viden sætter selvstændighed og originalitet i centrum og medfører forandringer i både ledere og medarbejders forventninger til arbejdet. Den moderne vidensarbejder vil udvikle sig og ser jobbet som en helt essentiel del af livet:

Lars: ”Jeg kan bare ikke forestille mig at skulle stå op hver morgen og tænke på, at nu tager jeg hen på et arbejde, hvor jeg ikke synes, det er helt vildt sjovt. Det ville jeg ikke kunne. Livet er fandeme... – man har kun én chance! Det skal være sjovt og stimulerende. Det er nok definitionen på, at jeg har lyst til det: At jeg føler en form for udfordring.”

Marie: ”I det øjeblik, jeg ikke bliver udfordret længere, så bliver jeg nødt til at forsvinde. Så bliver jeg nødt til at komme videre. Hvis cheferne ikke vil hjælpe til med, at jeg kan blive ved med at blive udfordret, så må jeg udfordre mig selv til at søge videre.”

Pia: ”Jeg synes, at man engang imellem skal have den der udfordring, så overliggeren bliver hævet lidt, og man kan springe lidt højere.”
Hvad sker der, hvis man ikke får de udfordringer?
”Ja, så går man i stå. Så bliver det rutine, og så mister man det der: Hvor skal jeg hen? Hvad vil jeg med det her? Hvad vil jeg med mit arbejde? Det er jo lige så meget mit liv, kan man sige.”

Kilde: Susanne Ekman: Autonomi eller autoritet – teenagekvaler på den moderne arbejdsplads. Psyke & Logos nr. 1, 2008.

”Alle føler, at de bliver nødt til at flette en passionsdimension ind i deres arbejde, eller også bliver de nødt til at gå til coaching for at finde den. Man kan godt få lov til at sige, at man kan lide håndværket, men det skal altid flettes ind i en anden ramme. Det er en ekstremt gennemsyrende og gennemgribende norm,” siger Susanne Ekman.

Hun fortæller, at nogle af de ældre medarbejdere godt kan slippe af sted med at fokusere på håndværket, fordi de gennem mange år har opbygget en faglig respekt. De tror derfor ikke på, at de yngre medarbejdere vægter passionen og ’hertet’ højere end håndværket.

”Jeg sad til et fremlægningsmøde og præsenterede nogle af mine konklusioner, og her sagde en af de ældre, at han troede simpelthen ikke på, at medarbejderne var så optagede af synlighed og nye muligheder snarere end af håndværket. Det blev han faktisk rigtig stødt over. Men så sagde alle de unge, at ’vi er kede af at skuffe dig, men sådan er vi sku!’”

For de yngre medarbejdere skal arbejdspladsen levere et sted, hvor man kan have sine følelser med og være ’autentisk’. De vil slet ikke være der, hvis ikke de går ind for det eller kan se det eksistentielt meningsfulde med det.

Produktiv utopi

Den nye forestilling om ressource og output dominerer i stadig større grad arbejdslivet. Helt overordnet kommer optimeringstendensen til udtryk i nye måder at organisere arbejde på. Ifølge Susanne Ekman ser man det helt konkret i de rationaliseringer, der foregår i mange danske virksomheder, blandt andet i de medievirksomheder, hun har undersøgt.

”De samme produkter og ydelser skal nu skabes med en tiendedel af ressourcerne. Dybest set handler det om optimering, for man forestiller sig, at man kan optimere arbejdet ved at springe den indledende byggeklods over. Optimeringstankegangen er tæt knyttet til forestillingen om, at det er det unikke, der skaber kvalitet. Det er det særlige, som vi skal satse på, ikke håndværket, som alle kan,” fortæller Susanne Ekman.

Spørgsmålet er, om det reelt er optimerende at satse på eksplosionen frem for håndværket? Ifølge Susanne Ekman er eksplosionslogikken produktiv, hvis man ser på kvantiteten – men arbejdet bliver ikke nødvendigvis bedre. Snarere tværtimod.

”Det er en voldsomt motiverende fælles forestilling, som virkelig kan sætte mange hjul i sving. Derfor er det en meget produktiv forestilling. Den er optimerende i forhold til output. Man kan se, at der for færre ressourcer bliver produceret mere. Men så er der en række omkostninger ved det,” siger Susanne Ekman. ”De steder, hvor jeg har været, bliver der produceret mere – men der bliver også produceret meget bullshit, hvor man sidder til talrige seminarer og udviklingsmøder og taler om ’innovation’ på en lidt selvsvingsagtig og ukonkret måde. Der er en masse spild forbundet med al den optimering og nytænkning. Det er bagsiden af, at man ikke har det håndgribelige håndværk som referenceramme, hvor alle ved, hvad der er godt, og hvad der er skidt.”

Susanne Ekman kalder optimeringslogikken for en ”produktiv utopi”, der skaber en masse forhåbninger, optimisme og stræben efter meningsfuldhed, men den har samtidig også nogle så overdrevne proportioner, at folk slår sig på den. Derfor mener hun, at utopien er en sammensat størrelse, der indeholder både positive og negative sider.

”Det moderne arbejdsliv har både nogle velsignelser og nogle forbandelser. Det er skruet op til så høj en intensitet, at både velsignelserne og forbandelserne er ret stærke. Man kan slå sig rigtig meget, og man kan

” Hvis du kan gøre ting ved eksplosion uden at have processen med den indledende 'byggeklods' med, får du alt andet lige et hurtigere, billigere og større output.

blive rigtig ekstatisk. Det er svært at finde en stopklods. Det er svært at holde tingene i små proportioner,” siger hun.

Frihedens pris

Når det moderne arbejdsliv opleves så intenst, er det også, fordi mange har svært ved at sige fra. De vil have det hele og kunne det hele – eller i hvert fald have friheden til at vælge det hele.

Overflodssamfundet puster på mange måder liv i illusionen om, at man har alle muligheder og skal holde alle muligheder åbne. Det er den forestilling, som hele det moderne arbejdsliv hviler på, fortæller Susanne Ekman. ”Jeg kan godt både være et bundstabilt familiemenneske og samtidig gøre kometkarriere. Det er bare et spørgsmål om, om jeg forvalter det rigtigt. Der er en helt vild tiltro til den personlige handlekraft. Når bare jeg handler rigtigt, så kan jeg få det hele. Det er det frihedsbegreb, der hersker.”

Men drømmen om den grænseløse frihed giver smerter. Susanne Ekman har mødt medarbejdere, som har haft meget krævende job, der gør det svært at have et liv ved siden af, men som gerne vil se sig selv som nogle, der plejer deres venner, dyrker sport osv. Derfor formår de ikke at vælge noget fra.

”Folk er villige til at udsætte sig for nogle ret heftige smerter for at undgå at give afkald på forestillingen om frihed. I stedet for at stille spørgsmålstegn ved, om det er selve forestillingen om, at man nu også kan mange ting på én gang, der er problemet, så bliver man bare ved med at bevare forestillingen og rykke i nye kontekster.”

”Selv om det her menneske sidder og fortæller mig om alle de symptomer, som den tilværelse medfører – ondt i maven, søvnløshed osv. – stiller de ikke spørgsmålstegn ved forestillingen om at kunne få det hele grænseløst. Når jeg spørger, 'hvad er dit drømmescenario for, hvad der skal ske fremover', svarer de dybest set det samme – bare på en anden arbejdsplads. Der er ikke en korrektion uanset smerten.”

Det paradoksale er imidlertid, at det netop er menneskets længsel efter et smertefrit liv, der driver utopien om frihed. Vi søger efter et liv, der ikke sætter grænser, og der netop ikke gør ondt. Men livet uden afsavn og ubehag eksisterer ikke, så drømmen giver smerter, når den møder virkeligheden.

Af Camilla Mehlsen
cme@dpu.dk

SUSANNE EKMAN

Ph.d.-studerende ved Institut for Ledelse, Politik og Filosofi, Copenhagen Business School. Afslutter i 2009 sin ph.d.-afhandling om frihed i det moderne arbejdsliv. Klummeskribent for Weekendavisens tillæg Ideer. Uddannet antropolog og har siden specialet beskæftiget sig med fænomenet 'frihed' i forskellige sammenhænge.

www.cbs.dk

SÅDAN SKRUE DU NED FOR OPTIMERINGSPRESSET

Det moderne arbejdsliv bygger på en optimeringslogik, som er meget produktiv, men den har også en række omkostninger, både på det menneskelige og økonomiske plan. Antropolog Susanne Ekman giver her en række råd til medarbejdere og ledere om, hvad de kan gøre for at undgå at slå sig på optimeringspresset. Alle rådene handler om at lære at tænke i grader og i at skru op og ned, snarere end at tænke i sort-hvide modeller:

Tre råd til medarbejdere:

- Skru ned for ønsket om meget hyppig anerkendelse og skru op for tolerancen for at være usynlig. Det kan mindske sårbarheden og øge manøvrerummet.
- Gør lidt modstand mod idealet om 'muligheder'. Se friheden i at lukke for muligheder og besinde sig på begrænsninger. Begrænsninger er meget mulighedsskabende på deres egen måde.
- Husk at der altid kommer et nyt tog: Mange medarbejdere taler om, at der er ét tog, som det gælder om at hoppe på. Tænk i stedet på det som en togdrift: Der kommer hele tiden nye tog.

Tre råd til ledere:

- Skru op for fokuset på håndværket: Skab nogle mere fælles skalaer og afstem forventninger med medarbejderne.
- Beløn rutinearbejde: Brug retorikken i virksomheden til at vise, at rutinearbejdet er en utrolig vigtig dimension og noget, man belønner.
- Vis, at idealmedarbejderen ikke er den person, som hele tiden er 'out of the box'. Det er den person, der formår at kombinere rutinearbejde og nytænkning. Forsøg at bakke det op strukturelt.

SKOLEN STARTER DA I BØRNEHAVEN

Hvis læreren skal have en chance for at holde skolebørns opmærksomhed fanget, skal daginstitutionerne gøre forarbejdet. De skal gøre børnene skoleparate gennem målrettede aktiviteter, der styrker deres evne til at koncentrere sig sammen med andre, og lokalerne skal optimeres til læring. Charlotte Ringsmose, læringsforsker på DPU, og designeren Susanne Staffeldt har indrettet to børnehaver i Køge efter alle læringskunstens regler.

* Træder man ind i en dansk børnehave, minder den ofte om stuen derhjemme med sofa, stearinlys og spisebord. Hjemlighed er det organiserende princip, og hvad er mere hjemligt end spisesituationen, der kræver plads og helst en plads i centrum? Men det store spisebord og de mange Tripp Trapp-stole omkring det ødelægger børnehaverummet forstået som læringsrum.

I mange børnehaver går alt for meget af den sparsomme plads til spilde til garderober, gangarealer og gennemgående trafik af børn, der skal ud på legepladsen eller andre steder hen – og det er ikke optimeret til læring.

Sådan lyder det fra lektor ved DPU Charlotte Ringsmose og indretningsdesigner Susanne Staffeldt. Charlotte Ringsmose leder forskningsprojektet 'Læring og udvikling i daginstitutioner' (LUDVI), der omsætter teori og empirisk funderet viden om læring og udvikling i daginstitutioner til handling. Som en del af projektet har Susanne Staffeldt designet to børnehaver i Køge Kommune, der nu er indrettet efter alle læringskunstens regler.

Som optakt besøgte Charlotte Ringsmose og Susanne Staffeldt en halv snes danske børnehaver. Her så de, at mange daginstitutioner fysisk bærer præg af, at de skal ligne børnenes hjem.

"Vi er ikke begejstrede for tanken om hjemlighed, hvor stuerne fyldes op med spiseborde, sofaer, stearinlys og potteplanter. Selvfølgelig skal der være rart – men det er ikke hjemme, og vi har lagt vægt på, at indretningen skal signalere overgang fra hjem til daginstitution," siger Susanne Staffeldt.

"Det har været vigtigt, at de signalerer hjemlighed. I dag ser vi, hvordan daginstitutionen i højere grad tænkes som et særligt vigtigt udviklingsforløb, men vi mener, at daginstitutionerne bør være endnu mere bevidste om deres rolle, når det kommer til at gøre børnene klar til skolestart. *Preschool*-tankegangen har endnu ikke rigtig vundet indpas herhjemme, og det er da også symptomatisk, at vi kalder personalet for 'pædagoger' og 'pædagogmedhjælper' – hvor man i andre lande ikke er bange for at tale om 'educators' og 'teachers' i daginstitutionen," siger Charlotte Ringsmose.

Klar til skolestart

Charlotte Ringsmose mener, at børnehavens opgave er at gøre børnene klar til skolestart. Manglende evne til fokuseret at være opmærksom på noget sammen med andre er et af de største problemer, når danske børn starter i skolen.

"Kernen i vores projekt er, hvordan daginstitutionen kan være med til at afhjælpe dette problem. I daginstitutionen kan børn lære at indgå i en fælles opmærksomhed med andre børn og med voksne omkring meningsfulde aktiviteter," siger Charlotte Ringsmose. "Det særlige ved vores projekt er, at vi undersøger, hvordan man kan indrette læringsmiljøer i børnehaver, der helt naturligt giver anledning til den fælles opmærksomhed."

Teoretisk forklaret betyder fælles opmærksomhed, at et selv (jeg) sammen med en anden (du) retter opmærksomheden mod et objekt (et fælles tredje). I praksis kan det være at læse en bog eller bygge en borg sammen – men hvor det afgørende er, at barnet bliver optaget af aktiviteten sammen med andre.

Charlotte Ringsmose har forsket i sammenhængen mellem børns socioøkonomiske baggrund og deres skolepræstationer. Og de udsatte børn fra resurssvage hjem har flere koncentrationsproblemer, flere konflikter og flere psykiske problemer allerede ved skolestarten.

"Det gik op for mig, at vi må meget tidligere i gang, hvis vi vil gøre en forskel for de børn. Hvordan får vi læring på programmet, sådan at daginstitutionerne gør børnene skoleparate – både i forhold til udsatte børn, men også helt generelt? Daginstitution og skole bør opfattes som et kontinuum, men *preschool*-området er uopdyrket land i Danmark," siger hun.

Når Charlotte Ringsmose taler om læring før skolen, mener hun ikke børnehaves-abc og begynder-aritmetik. Det handler snarere om sprog, relationer og evnen til at kunne koncentrere sig om noget andet end sine egne svingende behov.

"Det drejer sig ikke om, at nu skal børnene undervises eller lære bestemte færdigheder. Vores forståelse af førskolelæring tager udgangspunkt i den kognitive udviklingspsykologi: Hvordan kan daginstitutionen bedst understøtte barnets udvikling og behov frem mod skolestarten? Det kan den ved at arbejde med sociale og kognitive kompetencer som sprog, sociale relationer og fokuseret, fælles opmærksomhed," siger Charlotte Ringsmose.

Rummet skal indbyde til læring

Da Charlotte Ringsmose og Susanne Staffeldt besøgte børnehaver, blev det tydeligt for dem, at mange af børnehavelokalerne ikke er optimeret til læring.

"Vi så nogle institutioner, hvor børnene ikke kunne se ud af vinduerne! De kunne så kigge opad på himlen! Man har simpelthen ikke tænkt i børneperspektiv, for det betyder meget læringsmæssigt at kunne se aktiviteter, der foregår derude, og snakke om dem: en maskine, der graver ting ud; et tog, der kører forbi," siger Charlotte Ringsmose.

I mange børnehaver er stuen typisk ét stort åbent rum, der er lagt an på, at pædagogen kan overvåge lokalet – i stedet for at deltage. Og den kalder ikke naturligt på aktiviteter. Hvis personalet vil sætte gang i en aktivitet, skal de først planlægge den, hente redskaber og legetøj fra skabep depot, sætte det frem – og rydde det væk igen bagefter.

I den ideelle børnehave er lokalerne derfor zoneopdelte i en række 'funktionsrum', der naturligt kalder på hver sin målrettede aktivitet, og hvor børnene enten foretager ►

sig noget på egen hånd, eller hvor den voksne naturligt foretager sig noget, som børnene kan deltage i.

”Mange institutioner har jo bestemte temaer oppe, men der kan gå lang tid imellem. Det meste af tiden går med at mødes på stuen, sidde ved det samme bord og lege med det samme legetøj. Vi lægger op til, at de enkelte rum har funktioner, der kalder på bestemte aktiviteter. Rummet har både betydning for, *hvad* der foregår, og *at* der foregår noget,” siger Charlotte Ringsmose.

Uanset hvilken aktivitet et barn kaster sig ud i med andre, skal det kunne foregå uforstyrret – og uden at pædagogerne er nødt til at tisse eller sige ’hold op med det der’, fordi aktiviteten forstyrrer andres aktiviteter. Udbudet af aktiviteter skal afspejle, at *alle* børns behov og interesser anerkendes i deres forskellighed.

”Børnenes leg og læring skal være interesserede. En række af de aktiviteter, vi lægger op til, foregår allerede i dag, men typisk som noget, alle børnene skal deltage i på bestemte tidspunkter. Men aktiviteten skal være et tilbud, noget børnene får lyst til at deltage i og selv opsøger. Rummet skal signalere klart over for børnene: hvad kan jeg her, og hvad må jeg her – så de ikke føler, de dummer sig og gør noget forkert. Som når de for eksempel i atelieret selv kan få fat i tusser og papir – men ikke kan nå malingen, fordi det er meningen, at de ikke må male uden at spørge først,” siger Susanne Staffeldt.

Voksenkontakt er vigtig

Kernen i LUDVI-projektet er at skabe rammer, der naturligt lægger op til, at børnene mødes med hinanden eller med en voksen om et objekt – et fælles tredje. I aktiviteterne foregår det dialogiske møde, der udvikler børnenes sprog og deres evne til opmærksomhed og til at indgå i relationer.

Mødet kan sagtens finde sted i børnenes frie leg med hinanden, men ifølge Charlotte Ringsmose er det afgørende for børnenes læring, at de også deltager i vokseninitierede aktiviteter.

”Børn tilbringer mange timer i institutionen. Det er helt essentielt, at børn er i kontakt med voksne. Pædagogerne skal være meget opmærksomme på, hvordan børnene leger. Hvis et barn næsten kun leger alene, eller dets relationer til andre primært er konfliktfyldte, er det bekymrende. Forestil dig et barn, der går hele dagen i børnehaven uden at tale med nogen, og hvad det betyder for dets sproglige udvikling. *State of the art* i forskningen på området siger, at det er vigtigt med en *fifty-fifty*-fordeling mellem barn/barn- og barn/voksen-aktiviteter. De voksne kan tilbyde noget, de andre børn ikke kan,” siger hun.

For Charlotte Ringsmose forudsætter læring i daginstitutionen, at de voksne *vil* noget med børnene. ”En lærer går ikke ind i en skoleklasse uden at vide, hvad han vil

”Vi så nogle daginstitutioner, hvor børnene ikke kunne se ud af vinduerne! De kunne så kigge opad på himlen! Man har simpelthen ikke tænkt i børneperspektiv.”

med børnene. Den samme tankegang skal ind i alle daginstitutioner. Vi har en ide om, at blot vi bringer børnene sammen, så lærer de noget af hinanden. Men det er ikke tilstrækkeligt. Groft sagt skal middelklassens børn nok klare sig – deres forældre bager jo med dem og snakker med dem hen over middagsbordet. Men jeg er bekymret for de socialt udsatte børn og børnene med anden etnisk baggrund, hvis daginstitutionerne ikke er tilstrækkeligt opmærksomme på, hvor vigtigt det er for børn med voksenkontakt.”

Man behøver ikke frygte for modvillige børn, der ikke gider de voksne, men hellere bare vil lege med hinanden. ”Børn er videnshungrende. De er ubevidst opmærksomme på, at voksne kan give dem noget, de ikke kan få fra hinanden. En voksen, der bager eller producerer legetøj – for eksempel boller af trylledej – er interessant for børnene. En voksen, der følger børnenes initiativer som medudvikler af gode ideer, er en interessant sparringspartner for en hjerne i udvikling. Rent instinktivt synes de, at voksne er spændende!,” siger Charlotte Ringsmose.

LUDVI-projektet lukker og slukker ikke med nyindretningen af de to børnehaver. Tilbage står at følge op på, om de optimerede læringsrum faktisk optimerer læringen. ”Designet er et eksperiment, hvor vi afprøver, om børn får en bedre skolestart, hvis daginstitutionerne indrettes efter nogle særlige læringsprincipper. Og forskningen tyder på, at det er tilfældet,” siger Charlotte Ringsmose.

Læs mere på www.dpu.dk/ludvi

Af Carsten Henriksen
cahe@dpu.dk

EN BØRNEHAVE SET MED DESIGNERBRILLER

Susanne Staffeldt giver eksempler fra en børnehave i Køge på indretning, der optimerer børnehaverummet til en lang række målrettede aktiviteter:

Før var der et alrum med garderober spredt ud over hele rummet, dvs. med meget trafik. Nu har vi samlet garderoberne inde i et 'rum' i alrummet. Det nye 'garderoberum' er et indelukket bygget af tavler, man kan skrive på både forfra og bagfra, og er nu et sted, hvor man koncentrerer sig om at tage **tøj af og på**.

Børnehaven har et stort lokale med en frokostcafe, hvor børnene kan komme, når de vil spise. Men der var en masse gulvplads i lokalet, hvilket opfordrede til fysisk udfoldelse. Det er sundt for børn at udfolde sig fysisk, men ikke der, hvor de skal spise og tale sammen. **Spisning** som meningsfuld fællesaktivitet skal ikke finde sted klos op ad en motorvej. Susanne Staffeldt har derfor valgt nærmest at "over-møbelere" caféen. Det får børnene til at tænke: 'Hvis der står en sofa midt ude i rummet, er det nok, fordi jeg ikke skal løbe lige igennem'.

Alle børn bliver nu modtaget i et fælles rum, hvor de kan spise morgenmad, og hvor forældrene kan blive siddende, få en kop kaffe og måske læse en historie for nogle børn. I rummet har de også placeret **infotavler** til forældrene.

Med læreplanerne er **dokumentation** blevet en vigtig del af pædagogernes arbejde, og de har lavet en ø midt i alrummet, hvor dette kan foregå ved en computer, så alle kan se, hvad der foregår – og hvor forældrene også kan se billeder fra dagen, der er gået.

Der er lavet et **bage-værksted** i dukkekrogsområdet, altså en aktivitet, der naturligt optager den voksne, så hun ikke

blot overvåger området. Når børnene leger i dette område, kan de altså koble sig på en vokseninitieret aktivitet – bagning – eller lave noget andet.

Midt i et rum har de bygget et tårn af reoler til opbevaring – men inde i tårnet er der en **hvilefunktion**, hvilket man ikke ser i ret mange institutioner. Faktisk tager man meget hensyn til børn, der har brug for at udfolde sig fysisk, men ikke så meget til dem, der har brug for en pause. Inde i tårnet har vi placeret bløde madrasser og hovedtelefoner, så børnene kan lytte til en historie eller musik under en 'stjernehimmel'.

Børnehaven har en **ude-funktion**, fordi der altid er en voksen på legepladsen, og børnene derfor altid kan komme ud, hvis de ønsker det eller har behov for særlig meget fysisk udfoldelse.

Der er lavet et **computerværksted**, hvor børnene sammen med en voksen kan lave grafik, konstruere og spille små spil – dog ikke den slags, nogle af dem kender hjemmefra.

I et rum er der anbragt et lille **teater**, der er en tilskuerbænk, og der hænger kostumer, så børnene kan klæde sig ud.

Rundt omkring er der anbragt små **telte**, hvor der kan foregå en koncentreret leg.

Konstruktionsrummet er indrettet med nye opslagstavler. Før skulle der en voksen til at åbne tavlen og klistre tingene på – nu kan børnene selv sætte tegninger op med magneter, der sidder på klodser, så de også kan bygge på væggene.

CHARLOTTE RINGSMOSE

Ph.d. og lektor på Institut for Læring, DPU, Aarhus Universitet. Hun leder 'Læring og Udvikling i Daginstitutioner' (LUDVI), som er et treårigt forskningsprojekt, der løber til 2011. Projektet skal undersøge det fysiske og sociale læringsmiljø i daginstitutioner i sammenhæng med børns parathed til skolen. Projektet er støttet af Egmont Fonden.

www.dpu.dk/om/cr

SUSANNE STAFFELDT

Designer MDD, uddannet på Danmarks Designskole på linjen for møbel og rum. Sammen med Jakob Staffeldt har hun firmaet Staffeldt, der beskæftiger sig med blandt andet indretning og grafisk design.

www.staffeldt.dk

De næste fem år skal 12 historikere undersøge den danske skolehistorie fra mid-delalderen og frem til det 21. århundrede. Det nye viden munder ud i et omfattende fembindsværk, der skal skildre skolens hverdag til alle tider og i al sin mangfoldighed.

Af Ning de Coninck-Smith
ning@dpu.dk

SKOLEN HAR BRUG FOR EN NY MANGFOLDIG HISTORIE

* *Elever dropper ud af skolen som aldrig før, og det faglige niveau er ikke som dengang, vi selv var børn. Skolen har alle dage trukket store overskrifter. Noget tyder dog på, at der ikke blot bliver flere af dem i disse år, men at bogstavtypen også bliver federe. Skolen skal redde samfundet fra vold og meningsløshed og sikre, at fremtiden bliver fredeligere, grønnere og klogere; samtidig med at fornemmelserne tilsiger os, at skolen ikke længere er, hvad den engang var.*

I en sådan situation kan det være på sin plads at stoppe op og tænke sig om. Hvordan er det med alle disse aldrig'er, før og dengang? Hvad har vi egentlig af viden, som kan sandsynliggøre, at det faktisk forholder sig sådan, at vi – i min generation, som startede i 1. klasse i 1960 – kunne mere, når vi sad bag pultene, øvede os i at skrive med blæk og lærte staveordene, den lille tabel og salmeversene udenad? Var der ikke også elever, som tilbage i historien aldrig fik gjort skolen færdig? Hvorfor bruges skolens historie så ofte som argument, og hvorfor skildres den så tit i dystre farver, som én lang forfaldshistorie?

Gode spørgsmål, som det ikke er sådan lige at svare på. Men det peger i hvert fald på, at interessen og brugen af skolehistorien er stor, men også på, at der er behov for en mere sammenhængende fremstilling, der kan besvare spørgsmål som, hvordan forståelsen af skolelæring og vilkårene for skolegangen har ændret sig over tid, hvem

der har kæmpet for at præge skolens form og indhold, og om de har haft held med det. Og hvordan formede skolehverdagens sig, og hvilken betydning havde skolen for dens brugere?

Igennem årene er der skrevet mange større og mindre fremstillinger af skolens historie, ofte med en lokalhistorisk vinkel og med fokus på skolepolitik og skolens store mænd – og enkelte kvinder. Men der foreligger ikke et samlet nyere værk, der behandler skolen fra dens første tid omkring reformationen og frem til dagens folkeskole, hvor fælles mål, PISA og test hører til dagens orden.

Den sidste danske samlede skolehistorie udkom nemlig mellem 1892 og 1916. Den var skrevet af Joakim Larsen: Han var skoledirektør på Frederiksberg og formand for Danmarks Lærerforening. Hans trebindsværk startede med reformationen og fulgte udviklingen frem til forhandlingerne om det, der skulle blive folkeskoleloven af 1899. Den lov, som kom til at sætte dagsordenen fra den skole, vi kender i dag, med aldersdelte klasser, bestemte skolefag, seminarieuddannede lærere og ikke mindst kravet på børnenes tid. Skolen, først i byerne – og fra 1950'erne også på landet, var ikke længere til at komme uden om, hverken for børnene eller for deres forældre. Tilbage i historien havde de ellers haft mere brug for børnenes arbejdskraft, end for at de kunne læse, regne eller skrive.

Joakim Larsens skolehistorie var et partsindlæg til fordel for de standsbevidste og seminarieuddannede lærere i kontrast til degnene på Holbergs tid, fordrukne og latterlige i deres vigtig-per-hed. Den var farvet af sin historiske kontekst og troen på, at en fælles folkeskole, hvor høj og lav sad på samme bænk, ville kunne sikre demokratiets beståen og forhindre social uro og revolution. I dag stiller vi andre spørgsmål og søger andre svar, ikke kun fordi skolen, men også samfundet har forandret sig, selvom tiltroen til skolens vitale betydning i et demokratisk samfund lever usvækket. Vi vil vide, hvordan det var at gå i skole, vi vil vide mere om, hvorfor forældre valgte skolen frem for (børne)arbejdet, hvordan forholdet var mellem lærere og elever, og vi vil høre om forskellen på mandlige og kvindelige lærere. Vi vil også gerne vide mere om fagenes form og indhold, og hvordan man underviste, ligesom det kunne være interessant at få belyst forskelle og ligheder mellem offentlige og private skoler, og hvordan pædagogiske ideer har vandret frem og tilbage mellem de to skolesystemer.

Samtidigt er det vigtigt at huske på, at skolen til alle tider er blevet oplevet forskelligt, alt efter hvem man var, og om man befandt sig inden for helstaten, i kolonierne, i grænseegnene eller i nationalstaten. Tanken om en national fortælling og en fælles dansk skolehistorie, sådan som Joakim Larsen skrev den, giver således ikke mening i en tid, hvor mangfoldighed er sat på skolens dagsorden, samtidig med at danskhed er blevet sat til debat.

Af samme grund vil det også være relevant at få belyst, hvordan udviklingen af den skole, vi i dag betegner som dansk, er blevet til i med- og modspil med udviklingen i andre lande, såvel umiddelbare naboer, til fjernere lande på det europæiske kontinent eller den anglo-saksiske verden. For pædagogiske ideer kender ikke til landegrænser, og det som vi i dag opfatter som entydigt dansk – fra klasselæreren til etplansskolen – kan vise sig at have helt andre rødder.

Det er således en mangfoldigheds- og en hverdagsskolehistorie, der er brug for. Og dermed også en skolehistorie, som gør det klart, at skole til alle tider har handlet om identitetsdannelse, hvad enten den har været religiøs, national eller global. Derfor har der været kæmpet om skolens form og indhold. Aktørerne har været mange fra kirkens mænd til dagens politikere, fra sognerødder til forældre, læger, psykologer og pædagoger og den enkelte lærer, der året rundt skulle 'holde skole'.

Joakim Larsen foretrak det oplyste sene 1700-tal med landboreformer, trykkefrihed og udstedelsen af 1814-anordningerne for nogen anden historisk periode. Sådan forstår vi ikke udviklingen i dag, ligesom vi heller ikke finder det meningsfuldt at skildre skolens historie som

en lang forfaldshistorie. Derimod kan vi konstatere, at kompleksiteten i skolens udvikling fortættes mere i nogle perioder end i andre og er markant forøget, jo længere vi kommer op i det 20. århundrede. Ikke fordi skole var en enkel sag tilbage i historien, men fordi de samfundsmæssige forventninger til skolen er vokset. Fra politisk hold, fra samfundets side, men også hos forældrene. Skolen er ikke længere noget, som skal overstås på godt og ondt, den har værdi både her og nu og i fremtiden.

En stor bevilling fra Carlsbergfondet i forening med et økonomisk tilskud fra DPU, Aarhus Universitet har gjort det muligt inden for de næste fem år at forfølge disse spørgsmål og finde svar, der både overrasker og nuancerer den viden, de fortolkninger og forståelser, vi har om folkeskolens historiske udvikling. For hver generation har sin skolehistorie, og denne nye udgave af skolens historie bliver næppe de sidste ord, der er skrevet om denne sag. Men uanset hvor uenig man kan være med Joakim Larsen og hans udlægning af folkeskolens historie, er præmisserne for at skrive den de samme som dengang. Skolen, som vi kender den, er et produkt af tidligere perioders reformer og forandringsprocesser. Fortidens skole er til stede i hverdagen som nuets forudsætning og i forventningerne til fremtiden. Historicitet er et grundvilkår ved skolen, men det kræver viden og indsigt at bruge historien som et aktiv i en travl skolehverdag, og når de store skolepolitiske beslutninger skal træffes. Det er den viden og indsigt, 12 historikere i de næste fem år vil arbejde på at producere. Det er vores mål, at denne nye danske skolehistorie vil opleves som vedkommende og relevant, og på sigt kvalificerende i forhold til diskussionerne om fremtidens skole.

Læs mere her:

www.dpu.dk/skolehistorie

Det nye værk om dansk skolehistorie udkommer i fem bind på Aarhus Universitetsforlag. Det første bind er klart i vinteren 2012/2013 og det sidste i 2014. 200 året for 1814-anordningerne, som indskærpede forældrenes undervisningspligt og pålagde sogne og købstæder at sørge for opførelsen af skoler.

NING DE CONINCK-SMITH

Lektor, dr.phil. ved Institut for Pædagogik, DPU, Aarhus Universitet. Hun er historiker med speciale i skolens og barndommens historie. Hun underviser i barndomssociologi og i sociologiske problemstillinger, som knytter sig til fremvæksten af det moderne samfund. Hun er hovedredaktør på det nye værk om dansk skolehistorie.

www.dpu.dk/om/ning

NYE BØGER MODTAGET PÅ REDAKTIONEN

SUNDHEDSPÆDAGOGIK – VIDEN OG VÆRDIER

Karen Wistoft

Bogen giver en fremstilling af, hvad man ved om sundhedspædagogikkens metoder og resultater. Med en række praktiske eksempler knytter bogen de teoretiske refleksioner til forebyggelse og sundhedsfremme.

HANS REITZELS FORLAG

SAMTALER OM SKOLEN

Marianne Jelved

Gennem samtaler med bl.a. Per Fibæk Laursen, Ove Korsgaard, Katrin Hjort, Anne Holmen samt Birthe og Lars Qvortrup tager Marianne Jelved læserne med på en opdagelsesrejse i, hvad vi rent faktisk ved om god undervisning.

DAFOLO

MOTIVERENDE SAMTALER MED BØRN OG UNGE

Mikael Lundgren og Kent Lökholm

Bogen er en guide til pædagogisk coaching. Den viser, hvordan man kan arbejde med børn og unges forandring og destruktive adfærd. Udgangspunktet er, at barnet/den unge selv er ekspert i sit eget liv, og at man som lærer eller pædagog må tilbyde hjælp, der er tilpasset den forandringsfase, som barnet befinder sig i.

FRYDENLUND

EFFEKTER AF SPECIALUNDERVISNINGEN

Niels Egelund og Susan Tetler (red.)

Specialundervisningen har været i fokus siden midten af 1980'erne, hvor der blev registreret en stor stigning i antallet af elever, der modtog specialundervisning. Denne bog bringer resultaterne fra den første danske effektundersøgelse af specialundervisningen siden 1960.

DANMARKS PÆDAGOGISKE UNIVERSITETSFORLAG

I BEGYNDELSEN ER SPROGET

Lotte Salling (red.)

I denne antologi giver ni forfattere – ekspert på hver sit område – inspiration, viden og idéer fra sig til alle, der ønsker at hjælpe børn bedst muligt på vej til et levende og stærkt sprog. Bogens kapitler sætter fokus på eksempelvis indretning af sprogstimulerende rum og anerkendelse som sprogligt brændstof.

DAFOLO

BØRN, LÆRING OG ARBEJDSHUKOMMELSE

Susan E. Gathercole og Tracy Packiam Alloway

Forfatterne forklarer begrebet arbejdshukommelse og giver et overblik over den rolle, som arbejdshukommelsen spiller i indlæring. De giver konkrete forslag til pædagogiske handlinger i forskellige undervisningssammenhænge til at understøtte en dårligt fungerende arbejdshukommelse.

DANSK PSYKOLOGISK FORLAG

INKLUSIONENS PÆDAGOGIK

Carsten Pedersen (red.).

Alle pædagogiske dagtilbud er i dag forpligtet på et inklusionsperspektiv. Denne bog ønsker at besvare spørgsmålet om, hvordan man skaber inkluderende udviklingsmiljøer for alle børn i dagtilbud.

HANS REITZELS FORLAG

SKOLEN OG DE UDFORDRENDE ELEVER

Terje Overland

Forfatteren viser, hvordan en helhedsorienteret tilgang kan gøre skolen i stand til at møde elever med problemadfærd på en hensigtsmæssig måde, som giver relativt hurtige og varige, positive ændringer i adfærden.

DAFOLO

MODSTAND

Finn Janning

Bogen er et opgør med ideen om frihed som et økonomisk begreb knyttet til valg mellem forskellige givne valgmuligheder eller goder. Hvordan kan mennesket blive frit? Hvordan kan mennesket begynde at elske? Ifølge filosofen Finn Janning er modstand tæt forbundet med et eksistentielt mod og fantasi, hvorved den enkelte tør leve et liv i frivillighed.

FORLAGET KLIM

INNOVATION I UNDERVISNINGEN

Lasse Skånstrøm (red.)

Antologiens forfattere præsenterer teorier, begreber og metoder til innovation i undervisningen. Ud fra egne erfaringer med konkrete undervisningsforløb giver de deres bud på, hvordan man kan arbejde med innovation i fagene dansk, praktisk-musisk kursus, billedkunst, drama, matematik, håndarbejde og musik.

AKADEMISK FORLAG

VI ARBEJDER MED BØRN MED SÆRLIGE BEHOV

Karina Estrup Eriksen og Lise Halkier

Bogen giver pædagoger, dagplejere og pædagogstuderende en indføring i, hvilke børn der har et særligt behov for støtte i dagtilbud samt anvisninger og bud på, hvordan dagtilbuddet kan møde barn og familie i et konstruktivt samarbejde.

DAFOLO

BIOPOLITIK

Kirsten Bro, Ole Løw og Jørgen Svanholt

Denne bog er en indføring i begrebet biopolitik, som i dag vinder stadig større udbredelse som betegnelse for en form for politisk styring, der påvirker alle dele af menneskelivet.

HANS REITZELS FORLAG

HJERNEN I BEVÆGELSE

Jens Bøgeskov, Karsten Ellemann og Jens Bo Nielsen (red.)

Forståelsen af, hvordan hjernen styrer fornuftigt på omgivelsernes krav, har altid været et vigtigt mål for hjerneforskningen. Bogen giver indsigt i den forøgede viden om hjernens motoriske funktioner.

HJERNEFORUM

KLASSELEDELSE

Elsebeth Jensen og Ole Løw (red.)

Bogen sigter på at øge den teoretiske indsigt i klasseledelse og derigennem styrke den analytiske forståelse for de ledelsesudfordringer, der er forbundet med arbejdet som lærer. Samtidig får læreren redskaber til, hvordan man konkret kan gribe ledelse af undervisning an i hverdagen.

AKADEMISK FORLAG

DEN INKLUDERENDE SKOLE

Niels Mors og Susanne Idun Mørch (red.)

Den tredje og sidste bog i Frydenlunds inklusions-trilogi. Bogen fokuserer på de ledelsesmæssige udfordringer, der opstår i og omkring folkeskolen, når kravet om øget mangfoldighed er på dagsordenen.

FRYDENLUND

COACHING I SKRIFTSPROG

Lis Pøhler og Torben Pøhler

Bogen er en erfaringsbaseret fortælling om mødet med elever i skriftsproglige vanskeligheder. Læreren som coach opleves gennem møder med fire elever, som er i skriftsprogsvanskeligheder, og en model til iagttagelse af elevernes skriftsproglige udvikling præsenteres.

DAFOLO

DANMARKS PÆDAGOGISKE
UNIVERSITETSSKOLE

AARHUS UNIVERSITET

LAD SOMMEREN UDFORDRE DIG

DPU'S SOMMERSKOLE 2009

Kurserne afholdes i uge 33 og 34. Find det kursus, der passer dig på www.dpu.dk/sommerskole

Anmeldingsfrist: 15. juni 2009

Få ny viden og teori til din praksis.

Læringspil og organisationsudvikling
Pædagogisk neurovidenskab
Medarbejderdrevne innovation og arbejdspladslæring
Brug af kvalitativ metode i forskning
Praktisk filosofi
Udvikling af dagtilbudssektoren
Sundhedspædagogik, folkeoplysning og aktivt medborgerskab
Akademisering i filosofisk perspektiv
Brug af informationsteknologi i undervisning
Underviserautoritet i teknologiunderstøttede læringsammenhænge
Brug af teknologi i matematikundervisningen, teoretiske og praktiske perspektiver
Mellem kontrol og støtte - dilemmaer i tilsyn

“Ønsket om at bygge en verden, der ikke blot er bedre og mere rationel end vor, men som er fri for al hæslighed; ikke et kludetæppe, en gammel skødeløs lappet klædning, men en hel ny dragt, en virkelig smuk verden. Denne æsteticisme er en meget forståelig holdning; faktisk tror jeg, at de fleste af os lider lidt af sådanne drømme om perfektion.”

Karl Popper: 'Det åbne samfund og dets fjender, bind 1, Platon'